279

Nederlandsch Oost-Indië

Hydrographische mededeelingen

LEMBAGA KEBUDAJAAN
INDONESIA

VI-175

~~31 hal~~ 51 hal.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI
Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 907/PN-Museum/2010
[illegible] : 888560
ITEM [illegible] : 0000382826
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI-15.
VI-175.

NEDERLANDSCH OOST-INDIE

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

No. 1.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
Alle peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. openingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de eilanden en vaarwaters aan den Oostkant van straat Karimata, het navolgende medegedeeld:

Karimata. — Het grootste en hoogste dezer eilanden; de hoogste piek is een aan den bovenkant gehakkelden bergtop, 1030 met. hoog en soms tot op 10 à 12 mijl zichtbaar. In de Zuidoost mousson vindt men onder de Noordkust, bewesten de noordelijkste uitspringende hoek, goede reede in 12 à 14 vaam moddergrond. De baai bewesten deze hoek, waarin koraalreven liggen, mag men niet verder binnenloopen dan door het merk: »*Noordpunt Karimata aan Zuidhoek Poeloe Boean*" wordt aangegeven. Beoosten deze baai is

PERPUSTAKAAN NASIONAL
BAT. GENOOTSCHAP VAN

de Noordkust schoon totdat in de peiling: *Piek van Boean N.* 49° *O.* een losliggend koraalrif op $^1/_4$ mijl uit den wal wordt gevonden, dat het Noordelijkste gevaar is van de aaneenschakeling van riffen en zandplaten, die zich langs de Noord-Oost- en Oostkust van Karimata tot bezuiden *Poeloe Besie* uitstrekken, en ook de Zuidkust van Karimata tot op ongeveer 1 mijl uit den wal, vuil maken. Van de Zuidwesthoek steekt een smalle zandrug, waarop hier en daar steenen, tot op $1^1/_4$ mijl om de Z. t. O. af, en beoosten dezen rug kan de Zuidwal tot op $^1/_2$ mijl afstand het best worden genaderd. In de Westmousson vindt men hier goede reede in 6 à 8 vaam en gelegenheid om zich uit de kleine riviertjes van de Zuidkust, van uitmuntend drinkwater te voorzien. Nog Oostelijker, in de peiling »*Piek Karimata N.* 55° *W.*, ligt in een baai achter de riffen de eenigste kampong van het eiland. Behalve eene armoedige visschers bevolking van ongeveer 200 zielen, hebben zich hier eenige Chinezen van Billiton voor een hout aankap onderneming gevestigd. De kampong ligt aan een klein riviertje achter het groen verscholen, en is van uit zee moeielijk te verkennen. Met sloepen willende naderen, is het zaak om daarvoor tijd van hoogwater af te wachten. Van den Westwal van Karimata steken van de vooruitspringende hoeken nagenoeg geen riffen af, doch in de baaien en inhammen liggen koraalriffen en steenen:

Geografische ligging Piek Karimata: 1° 35′ 58″, 5 Zb.
108° 53′ 24″, 5 Ol.

Het vaarwater tusschen Karimata en *Seroetoe*, waarvan de Oostkant gevormd wordt door den zandrug aan den Zuidwesthoek van Karimata, is ruim en kan gemakkelijk bevaren worden door het dichtst langs den Oostwal van Seroetoe te houden. De Westkant van dien zandrug is meestal door lichtgroene verkleuring scherp afgeteekend te zien, terwijl nagenoeg Oost van Seroetoe eenige steenen op die droogte liggen, waar nabij meestal branding gezien wordt. Bezuiden deze steenen neemt de diepte op den rug gaande weg toe van 2 tot 4 vaam.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Seroetoe. — Hoog en bergachtig; hoogste punt 480 met.; aan de kusten rotsachtig en steil, is soms tot op 8 mijl zichtbaar. Langs de geheele kust steken van de uitspringende hoeken nagenoeg geen riffen af, doch het is niet raadzaam om zich met het schip in de bochten en inhammen te wagen, daar in allen koraalrif gevonden wordt. Voor de kleine stukken zandstrand, die men hier en daar in de bochten ziet, ligt in den regel koraalrif, zoodat aldaar het landen met sloepen voorzichtigheid vereischt. Bezuiden de Oostpunt vindt men op nagenoeg $^1/_2$ mijl uit den wal eene moddervlakte van mindere diepte ($5^1/_2$ à 7 vaam) doch bewesten *Seroetoe* is het zeer steil en wordt op 300 à 400 meter uit den wal reeds 20 tot 22 vaam diepte gelood. Bij de Noordwestpunt van het eiland wordt door twee diep inloopende baaien waarvan een op de Noord en een op de Westkust een klein rotsachtig schiereiland gevormd, dat zich op grooten afstand van om de West als een afzonderlijk eilandje voordoet. In de Zuid-Oostmousson vindt men onder den Noordwal goede reede. *Seroetoe* is niet bewoond; in de dichte bosschen zijn veel wilde zwijnen.

Geografische ligging Westelijkste alleen staande boom op N. W. pt. *Seroetoe*: ..... { 1° 42′ 13″,5 Z.b. / 108° 40′ 7″,5 O.l.

Bliang en Soerong Gading. — Van de eilandjes die bij de West- en Noord-Westkust van *Karimata* liggen, zijn *Poeloe Bliang* en *Soerong Gading* de hoogste.

Soerong Gading, het Westelijkste van deze groep is rotsachtig, steil en 240 meter hoog. Van den Zuidkant steekt tot op ongeveer 800 meter koraalrif af en aan de Noord-Oostpunt van *Poeloe Bliang* is rif vast, dat nagenoeg is verbonden aan het rif van de twee kleine eilandjes of begroeide rotsen, die N. O. van *Bliang* gelegen zijn. De piek van *Bliang* die bijna 400 meter hoog is, wordt met helder weder reeds op 8 mijl afstand gezien, en is dan door haar scherpe kegelvormige gedaante, kenbaar onderscheiden van het in de nabijheid liggende bergland van *Seroetoe* en *Karimata*. Tusschen de twee eilandjes die ongeveer $^1/_2$ mijl bezuiden *Bliang* gelegen zijn, is geen vaar-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

water en ligt een droogvallend rif, doch tusschen de meer Noordelijk liggende eilanden even als tusschen *Bliang* en *Karimata*, vindt men groote diepte van 10 tot 20 vaam en de vaarwaters tusschen de van de eilanden afstekende riffen zouden wel te bevaren zijn, indien ze belangrijk genoeg waren, om door tonnen of zeemerken nader te worden aangeduid. Daar de steile kanten der riffen moeielijk zijn aan te looden, en meestal tusschen de eilanden veel stroom trekt, is het niet raadzaam om zich met het schip tusschen de eilanden te begeven.

Geografische ligging Piek van Bliang: 1° 54′ 49″ Z.b.
108° 45′ 25″ O.l.

Boean, Oelar en Nibong. — De kenbare kegelvormige piek van *Boean* of *Piramide* eiland is 310 meter hoog, en aan den Noordkant van het eiland is een smalle diep inloopende baai, vol koraalrif, alwaar door de bewoners van *Karimata* pisangtuinen zijn aangelegd. *Poeloe Oelar* ligt W. N. W. $^1/_2$ mijl, en *Poeloe Nibong* O. t. Z. ruim $^1/_4$ mijl van de *Piek van Boean*. Beide eilandjes zijn schaarsch begroeide rotsen, waarop enkele boomen, en tusschen deze eilandjes en *Boean* zijn vaarwaters waarin 8 à 12 vaam diepte wordt gevonden. Echter steekt van den Oostwal van *Boean* het rif tot op 800 met in het vaarwater af, zoodat tusschen *Boean* en *Nibong*, waar het vaarwater ongeveer 700 meter breed is, dicht langs *Nibong* moet gehouden worden. Benoorden *Boean* loodt men reeds dicht onder den wal spoedig 16 tot 18 vaam, doch bezuiden het eiland is het meer vlak, en vindt men meer gelijkmatige diepten van 12 à 11 vaam. Ongeveer 400 meter Z. Z. O. van *Poeloe Nibong* wordt op een losliggend zandplaatje 4 à 5 vaam gelood en op $^1/_2$ mijl afstand van dit eiland en juist in het merk: »Zuidkust *Poeloe Nibong in de Piek van Boean*", ligt een klein rif van ongeveer 300 meter oppervlakte.

Rif Beoosten Boean, waarvan enkele steenen met laagwater

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nagenoeg droog vallen. Rondom dit steile rif, waarop het meestal brandt, staat 10 à 11 vaam.

De Piek van Boean ligt in: 1° 28′ 56″ Z.b.
109° 2′ 17″ O.l.

Jamsetjie of Seus droogte. — In het ruime vaarwater tusschen de Noordkust van *Karimata*, *Boean* en de *Leman eilanden* vindt men vrij regelmatige diepten van 12 tot 14 vaam, meestal modder en zand, behalve nabij de *Jamsetjie of Seno*-droogte, alwaar van om de Z. O. op $^1/_4$ mijl afstand 11 à 10 vaam zand en steentjes wordt gelood. Van dien kant, kan de droogte dus het best opgezocht en aangelood worden. Met laag water werd daarop 5 vaam grof zand en steentjes als minste diepte gelood. Het ligt in de peiling:

Piek van Boean..... Z. 67° O.
Piek van Bliang..... Z. 25° W.
Grootste en Oostelijkste Leman eiland..... N. 24° O.

Leman eilanden. — Vijf kleine rotsachtige eilanden die nagenoeg 4 mijl benoorden *Karimata* en dicht bij elkander liggen. Het grootste en Oostelijkste *Leman Pakoe* genaamd is ongeveer 50 meter hoog en met helder weder tot op 3 à 4 mijl zichtbaar. Van den Oost-Zuid- en Westkant van *Leman Pakoe* steken geen riffen van aanbelang af, doch benoorden dit eiland ligt koraalrif tot op 1000 meter uit den wal. De twee kleine eilandjes, die dicht bij elkander ongeveer W. N. W. van *Leman Pakoe* liggen, en waarvan het Zuidelijktse *Leman Goea* en het Noordelijkste *Leman Tockang* genaamd is, zijn door rif, waarop steenen boven water, aan elkander verbonden, terwijl op 500 meter N. N. O. van *Leman Tjikoes* (het eilandje Z. W. van de beide vorige) een groote steen boven water ligt. Het rif van *Tjikoes* steekt om de Z. W. tot op 700 meter af, en en rond het Westelijkste der *Leman-eilanden, Leman Boedi* genaamd, dat de gedaante heeft van een ronden begroeiden bol, is het rif smal en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

slechts 100 à 150 meter breed. Tusschen de eilanden vindt men groote diepte 14 à 15 vaam, maar de vaarwaters tusschen de Oostelijke eilanden zijn nauw en de afstekende reven steil. Tusschen *Leman Boedi* en de Oostelijke eilanden is het vaarwater echter bijna $^1/_4$ mijl breed, en door het dichtst langs den Oostwal van *Boedi* te houden, blijft men in 14 vaam water, welke diepte ook vrij gelijkmatig buiten de eilanden wordt gelood. Alleen langs den Oostkant van *Leman Pakoe* vindt men grootere diepte; 17 à 18 vaam.

Geografische ligging Hoogste punt *Leman Pakoe*:. 1° 17′ 4″ Z.b.
108° 53′ 20″ O.l.

Pontianak. Januari 1882.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIE

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 2.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
Alle peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig „*Hydrograaf*", wordt aangaande de eilanden en vaarwaters aan den Oostkant van straat Karimata, het navolgende medegedeeld:

Pelapie eilanden; liggen ruim 3 mijl beoosten de Leman eilanden; bestaan uit vier dicht bij elkander gelegen eilanden; allen hoog, rotsachtig en dicht begroeid. Het hoogste punt van *Zuid Pelapie eiland* is 360 met. hoog en de eilanden waren met helder weder op 7 à 8 mijl nog zichtbaar. Tusschen de eilanden vindt men een fraaie baai of kom van nagenoeg $^1/_4$ mijl wijdte, waarin 8 à 9 vaam diepte (moddergrond). Ze is van de noordzijde open doch kan ook van om de West door het vaarwater tusschen *Noord-West- en Zuid-West Pelapie eiland* door de grootste schepen veilig worden binnengeloopen. In de Oost mousson ligt men hier uitmuntend voor wind en zee beschut, terwijl het glooiende zandstrand op de Noordkust van *Zuid*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Pelapie eiland, waar men een kleine zoetwaterbeek vindt, eene goede gelegenheid aanbiedt, om herstellingen aan lichte vaartuigen of stoombarkassen te verrichten. Het verval van water is gemiddeld $3^1/_2$ à 4 voet en met springtij soms 6 voet. Aan den oostkant der baai is het koraalrif aan de binnenzijde van *Noord-Oost Pelapie eiland* ongeveer 500 met. breed, en liggen eenige steenen boven water. Een goed merk voor de ankerplaats in de baai is: „*Midden vóór het Westervaarwater en Noord-Oostpunt Zuid Pelapie eiland even vrij van Zuid-Westkant Noord-Oost Pelapie eiland.*" Op 500 met. bewesten Noord West Pelapie eiland liggen eenige steenen boven water. Laatst genoemd eiland is aanmerkelijk kleiner dan de drie overige, waartusschen eveneens smalle vaarwaters bestaan. In deze toegangen tot de baai liggen echter koraalriffen, zoodat ze zonder nadere aanduiding door bakens of merken, moeielijk voor groote schepen te bevaren zijn. Bezuiden deze eilanden vindt men eene moddervlakte waarop 6 à 7 vaam, en goede reede in de West-mousson. De baai wordt veel bezocht door de visschers van Karimata, die hier „*damar*" verzamelen of schuilplaats voor onstuimig weder zoeken. Bij de Zuid-Westpunt van Zuid-West Pelapie eiland en dicht onder den wal, ligt nog een klein hompelvormig eilandje of begroeide rots.

Poeloe Soeka, ligt $^1/_2$ mijl bezuiden de Z. W. hoek der Pelapie eilanden en is een klein dicht begroeid eiland met steile rotsachtige kanten. Tot dicht onder den wal wordt 18 tot 20 vaam diepte gelood. Alleen Z. O. van het eiland vindt men meer gelijkmatige diepten van 9 à 10 vaam moddergrond.

Geografische ligging hoogste punt Poeloe Soeka: 1° 20′ 31″ Zb.
109° 6′ 15″, 5 Ol.

Tallack rif; een klein los liggend koraalrif van niet meer dan 150 m². oppervlakte, waarop minste diepte met laag water 2 vaam; ligt op de peiling:

Poeloe Soeka o/m	N.	$24^1/_2$° W.	$^1/_2$ mijl.
Oost Goerong o/m	N.	110° O.	$1^1/_4$ »
Piek van Boean	N.	$142^1/_2$° W.	2 »

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Geen branding of verkleuring. Het gevaar is zeer steil; tot tegen het rif aan wordt 18 tot 22 vaam diepte gelood, en het werd ontdekt met kalm weder toen een krachtige stroom om de ZO, stroomrafeling op het rif veroorzaakte, welke een lange stroomstreep in Zuid-oostelijke richting achterliet. Waarschijnlijk bestaat er verband tusschen de stroomrichting die hier tusschen de eilanden groepen over het algemeen N. W. en Z. O. is, en de gedaante van den bodem dezer archipel. Merkwaardig strekt zich namelijk een lange smalle geul van meer dan 20 vaam diepte en ongeveer $1\frac{1}{2}$ zeemijl breedte van af beoosten de Leman eilanden in nagenoeg Zuid-oostelijke richting dicht bezuiden langs Poeloe Soeka tot op de breedte van Poeloe Bocan, terwijl de voornaamste eilanden groepen, waardoor men lijnen kan trekken, die nagenoeg N. W. en Z. O. loopen, doen denken aan toppen van bergruggen, die ongeveer evenwijdig aan deze onderzeesche valei loopen. Ook in de passage tusschen de Pelapie eilanden en *Panambangan*, die veilig door de grootste schepen kan bevaren worden, houdt men de grootste diepte, wanneer met de koersen N. W. of Z. O. midden in de passage gehouden wordt.

Dubbel eiland, ligt nagenoeg $\frac{1}{4}$ mijl beoosten Noord-Oost Pelapie eiland; is dicht begroeid en heeft twee kenbare heuvels waardoor het zich uit de verte als twee afzonderlijke eilanden voordoet. De hoogste heuvel is 123 met. hoog. Van de hoeken steekt 75 à 100 met. koraalrif af. W. N. W. van *Dubbel eiland* en nagenoeg Oost van de Noordpunt van Noord-Oost Pelapie eiland ligt nog een klein hompelvormig eilandje of begroeide rots, waarvan geen rif van aanbelang afsteekt.

Poeloe Sirie, een langwerpig heuvelachtig eiland; hoogste punt 156 met. hoog, ligt nagenoeg $\frac{1}{4}$ mijl bewesten de Z. W. hoek van Panambangan. Bij de Westpunt ligt een steen boven water ongeveer 50 met. uit den wal, en bij de Noordpunt een klein laag eilandje, dat met een droog vallend rif nagenoeg aan het groote eiland is verbonden. Overigens steken geen reven van aanbelang naar buiten af.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Tusschen *Poeloe Sirie* en Panambangan vindt men groote diepte tot 20 vaam, en een veilig vaarwater, dat ruim 1000 met. breed is.

Panambangan is zeer hoog en dicht begroeid. De Zuidpiek of hoogste top (525 met.) wordt met helder weder soms tot op 10 mijl afstand gezien, en nagenoeg rond het geheele eiland kan dicht onder den wal in moddergrond worden geankerd. Alleen bij de Zuidkust ligt korarlrif, waardoor het niet raadzaam is om bewesten het kleine eilandje, dat aldaar onder den wal ligt, binnen $^1/_8$ mijl te naderen. Beoosten dit eilandje blijft men tot zeer dicht onder den wal in $3^1/_2$ vaam moddergrond, en wordt goede reede gevonden voor de heerschende winden van den Westmousson. Aan het witte zandstrand in de hochten aldaar, kan met sloepen geland worden, en kan drinkwater gehaald worden uit de kleine riviertjes. Dit is evenzoo het geval aan de West- en NoordWestkust; aldaar is het onder den wal ook vlak maar dieper, zoodat men tot dicht bij het strand nog 5 à 4 vaam loodt. Bij de Noordpunt ligt echter op 100 met. uit den wal een steen even boven water en schijnt de stroom, die men hier meestal sterk wielend langs de kust ziet trekken, een smalle diepe geul van 11 à 12 vaam diepte geschuurd te hebben, welke in Zuid-Oostelijke en Zuidelijke richting dicht langs de Oostkust van Panambangan loopt, en nog tot bezuiden het eiland *Boelat* met het lood gevoeld wordt. Tusschen Panambangan en het hooge eiland, dat bij de Oostpunt onder den wal ligt, is geen vaarwater en liggen steenen boven water en NoordOost van de Noordpunt van laatstgenoemd eiland, liggen op ongeveer 800 met. afstand, eveneens groote steenen boven water. Op het eiland zijn veel wilde zwijnen, en het groote getal sagoboomen verschaft een belangrijk levensmiddel aan de bewoners van Karimata.

Geografische ligging Zuidpiek Panambangan: 1° 13′ 55″.5 Zb.
109° 13′ 34″.5 Ol.

Boelat, Boerong eilanden en Meledan. — Het eiland *Boelat* en de twee *Boerong eilanden* beoosten Panambangan, zijn laag en dicht be-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

groeid, terwijl het eilandje *Meledan* (*Button-Island*) daar bezuiden, een kleine begroeide rots is, welke gemakkelijk kan verkend worden en als een zeer geschikt hompeltje voor plaatsbepalingen kan gebruikt worden. Al deze eilandjes liggen in de uitgestrekte moddervlakte van 4 à 5 vaam, die hier langs den lagen deltavormigen wal van Borneo wordt gevonden, en waarvan de tien-vaam lijn ook nagenoeg in de richting Z. O. van den Westkant van Poeloe Sirie naar even benoorden de *Papan eilanden* kan getrokken worden. Beoosten deze diepte lijn vindt men gelijkmatige diepten, die naar den wal toe gaandeweg afnemen, zoodat de zoogenaamde binnenroute door straat Karimata, die beoosten deze eilanden en tusschen Panambangan en den Borneo wal leidt, ook des nachts op het lood kan bevaren worden. Door kustschepen, die in de heerschende mousson door de straat moeten opwerken, wordt meestal de voorkeur aan deze route gegeven, omdat ze hier in weinig diepte gemakkelijker kunnen tij stoppen, dan in het grootscheepsvaarwater bewesten de eilanden, waar meestal veel zee en groote diepte wordt aangetroffen.

Geografische ligging Hoogste punt Meledan: 1° 17′ 32″.5 Zb.
109° 17′ 42″ Ol.

PONTIANAK. Februari 1882.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 3.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
Alle peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de eilanden en vaarwaters in straat *Karimata* het navolgende medegedeeld:

Goerong eilanden. — Twee dichtbegroeide rotsachtige eilandjes, liggen O. N. O. nagenoeg $2^3/_4$ mijl van Boean en Oost- en West ruim 200 meter van elkander. Tusschen de eilanden is koraalrif, maar rondom tot dicht bij de steile kusten, vindt men diepten van 12 tot 14 vaam moddergrond. Van den Zuidwest- en Zuidkant van West-Goerong steekt het koraalrif het verste en wel tot op 150 meter naar buiten af. De beste landingplaats voor sloepen vindt men aan den Oostkant van West-Goerong, alwaar een klein zandstrand wordt gezien.

Geografische ligging Hoogste punt Oost-Goerong:
1° 24′ 38″,5 Zb. 109° 12′ 56′ Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Rif bij Oost-Goerong. — Een kleine koraalplek van ongeveer 150 meter middellijn, ligt geheel los van den Oost-Goerong wal, op de peilingen:

Oost-Goerong o/m. N. 70° 30′ W. 1000 meter.
Meledan o/m. N. 30° 30′ O.

Soeka even vrij van den Noordkant van Oost-Goerong:

Op enkele steenen staat slechts $1^1/_2$ vaam, maar rondom is het steil, met diepten van 12 tot 14 vaam modder. Gewoonlijk geen branding of verkleuring, maar veelal wordt stroomwieling op dit gevaar gezien.

Poeloe Bakong. — Ligt Z. O. $^1/_2$ O. 2 mijl van Boean, en is een kleine hompelvormige begroeide rots, waar nabij nog drie kleinere min of meer begroeide steenen liggen, die met koraalrif aan Bakong vast zijn. Poeloe Bakong wordt op 2 à 3 mijl afstand nog gezien als een klein puntje, dat zeer geschikt is voor plaatsbepalingen. Het is niet raadzaam om deze steenen binnen de 1000 meter te naderen, daar binnen deze grenslijn losse plekken koraal en steenen onder water worden gevonden. N. W. 3/8 mijl van Bakong ligt een lange smalle koraalrug van slechts 300 à 400 meter breedte, doch waarvan de lengtestrekking N. N. O. en Z. Z. W. nagenoeg 3/8 mijl bedraagt. Minste diepte 1 vaam. Rondom vindt men varieerende diepten van 6 tot 9 vaam zand en steenen.

Geografische ligging Hoogste Punt Poeloe-Bakong:
1° 34′ 23″,5 Zb. 109° 8′ 46″,5 Ol.

Poeloe Liesing. — Ligt Z. t. W. 3/8 mijl van Bakong en is het Westelijkste eiland der groep, die in de Engelsche zeemansgidsen de *Tong eilanden* genoemd worden, en waartoe behalve Bakong en Liesing, ook de meer Oostelijk liggende eilanden *Boom eiland* en *Steil eiland* behooren. Poeloe Liesing het grootste van de groep, vertoont zich uit de verte als een laag eiland, met langen vlakken bovenkant, waardoor het gemakkelijk uit de nabijliggende eilanden is te verkennen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan den Zuid-Oostkant liggen op ongeveer 600 meter uit den wal, drie min of meer begroeide steenen dicht bij elkander, en steekt een groot droogvallend steenrif tot ongeveer 700 meter naar buiten af. Aan den Noordkant is het rif slechts 150 à 200 meter breed. Bewesten de eilanden Bakong en Liesing vindt men zeer ongelijke diepten (5 tot 7 vaam) en losse koraalriffen, zoodat de passage aldaar, ook wel *Osterly vaarwater* genaamd, zeer gevaarlijk is.

Boom eiland. — Ligt Z. O. t. O. $^1/_2$ O. $^1/_2$ mijl van Poeloe Bakong, heeft steile hooge rotsachtige kanten, waarvan slechts weinig rif afsteekt, en vertoont zich op een afstand als een dicht begroeide bol.

Steil eiland. — Ligt O. N. O. nagenoeg $^1/_4$ mijl van Boom eiland en is het Oostelijkste van de Tong eilanden. De kanten van het eiland zijn zeer steil en rotsachtig en om de N. W. steekt koraalrif tot op 500 meter van den wal af. Tusschen Boom eiland en Steil eiland vindt men groote diepte, 16 à 20 vaam.

Poeloe Besie. — Ligt nagenoeg Zuid $2^1/_4$ mijl van Boean en op den Zuidkant van de reven en zandplaten beoosten Karimata. Het is een klein eilandje dat tot op ongeveer 3 mijl zichtbaar is, en door een scherp puntje, dat zich als een torentje boven den overigens vlakken bovenkant van het eiland verheft, zeer gemakkelijk te verkennen en te gebruiken voor plaatsbepalingen. Bij de Zuid-Oostpunt ligt op 200 meter van den wal een steen boven water. Het eilandje is gemakkelijk te beklimmen en kon van om de Zuid tot op een kleine kwart mijl veilig worden genaderd; in de Westmousson vindt men aldaar voor Noord-West en Noordelijke winden goede reede in 7 vaam moddergrond.

Geografische ligging Hoogste punt Poeloe Besie:
1° 59′ 5″ Zb. 109° 2′ 0″,5 Ol.

Genting, Mintano en Gresik. — Drie koppelvormige dichtbegroeide eilandjes, welke dicht bij een en nagenoeg Oost en West van elkander ongeveer Z. W. t. Z. $1^1/_2$ mijl van Poeloe Liesing liggen. Het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Westelijk eiland, PoeleoGenting, heeft den vorm van een krakeling of van het cijfer 8 en het middelste of Poeloe Mintano is het grootste van de drie. Van Poeloe Gresik strekt zich om de N. N. W. een droogliggende zandplaat van ongeveer 300 meter, doch overigens steken van deze eilanden geen riffen van aanbelang af. Rondom en tusschen de eilanden vindt men 8 à 9 vaam moddergrond.

Geografische ligging Hoogste punt Poeloe Gresik:

1° 41′ 39″,5 Zb. 109° 6′ 2″,5 Ol.

De eilanden Gresik en Steil eiland alsmede het rif O. Z. O. van Oost Goerong liggen aan den Westkant van een ruim vaarwater, dat ongeveer 2 mijl breed is, en waarvan de Oostkant gevormd wordt door de Vogelnest, de Krawang en de Papan eilanden.

Papan eilanden. — Zijn zes in getal; de Oostgroep bestaat uit het grootste eiland *Meleidong* en twee kleine eilandjes daar benoorden; de westgroep uit drie eilandjes van meer gelijke grootte waarvan de twee Zuidelijkste ongeveer N. O. en Z. W. 600 à 700 meter van elkander en het Noordelijkste N. N. O. nagenoeg 1/4 mijl van het middelste eiland ligt. Bewesten het Noordelijkste eiland van den Westgroep vindt men tot op 800 meter afstand koraalrif en steenen boven water, en bewesten het Westelijkste kleine eilandje van den Oostgroep een grooten steen, op 200 meter afstand, welke met hoog water nagenoeg onder, doch alsdan meestal door branding te verkennen is. Onder den Oostwal van Meleidong, alwaar men buiten de inbochten blijvende, dicht onder den wal kan ankeren, vindt men in de Westmousson goede reede en de beste landingplaats voor sloepen in een kleine baai dicht bij de Zuidpunt. Meleidong is eenigzints heuvelachtig en het hoogste der Papan eilanden. Al deze eilanden hebben een dichtbegroeiden rotsachtigen bodem, en de steile kusten zijn door een smallen rand van slechts 100 à 150 meter koraalrif omgeven.

Geografische ligging van een grooten steen midden voor een kleinen inham aan den Z. W. kant van het Zuidwestelijkste Papan eiland:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

1° 31′ 26″,5 Zb.
103° 19′ 7″, Ol.

Papan vaarwater. — Het vaarwater tusschen de Oost- en Westgroep der Papan eilanden is ruim 1/4 mijl breed met diepten van 9 tot 14 vaam. Gewoonlijk trekt hier een stroom van 1 1/4 tot 2 mijl, (in de N. W. mousson om de Z. t. O. en in de Z. O. mousson om de N. N. W.), vooral wanneer de mousson eenige dagen achtereen krachtig heeft doorgestaan. In de kenteringperioden werd met stil weder in de maanden April en October slechts een stroom van 1/4 à 1/2 mijl waargenomen, welke met rijzend water om de Zuid en met vallend water om de Noord trok, terwijl hij vrij regelmatig éénmaal in de 24 uur kenterde. Nagenoeg midden in het vaarwater ligt een klein koraalrif, waarop eenige jaren geleden het schip »*Rob Roy*" heeft gestooten.

Rob Roy rif. — Een zeer klein koraalrif van niet meer dan 50 à 75 meter oppervlakte, waarop minste diepte met laag water 2 1/2 vaam. Van daar wordt gepeild:

Zuidkant Meleidong.....Z. 49° O. 1/4 mijl.
Grootste en hoogste eilandje benoorden Meleidong....N. 54° O.

Aan den Noord en Westkant is dit rif zeer steil en staat 10 à 12 vaam modder, maar aan den Zuid-Oostkant wordt op 50 à 100 meter afstand 6 à 8 vaam zand en steentjes gelood. Geen branding of verkleuring.

Kate of Auckland rif. — Steenrif benoorden de Westgroep der Papan eilanden. Strekking W. N. W. en O. Z. O. 300, breedte ongeveer 150 meter. Minste diepte met laagwater 1 1/4 vaam, op het midden van het rif wordt gepeild:

Twee kleine eilandjes benoorden Meleidong
in één o/m..... N. 73° O.
Noordelijkst Papan eiland der Westgroep o/m Z. 41° 30′ O. 1/4 mijl.
Middelste » » » » » Z. 4° O.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Rondom dit gevaar is het steil met diepten van 12 tot 14 vaam zand en modder. Geen verkleuring maar soms branding en veelal stroomwieling.

Krawang eilanden. — Liggen Zuid twee mijl van de Westgroep der Papan eilanden en bestaan uit drie dicht bij elkander liggende eilandjes en een rots, die W. t. Z. 400 meter van het Noordelijkste en N. W. van het Zuidelijkste en grootste Krawang eiland is gelegen. Het Oostelijkste eiland ligt N. O. 500 meter van Groot Krawang. Deze eilandjes zijn allen rotsachtig en van de kanten steekt 200 à à 300 meter koraalrif af. Tusschen het Noordelijkste eiland en de twee Zuidelijkste is een smal vaarwater met 12 à 15 vaam diepte.

Geografische ligging Rots Krawang eilanden:

1° 38′ 55″ Zb. 109° 19′ 22″ Ol.

Vogelnest eilanden. — Een groep van vijf eilandjes, waarvan het Oostelijkste en Westelijkste eiland W. t. N. en O. t. Z. 5/8 mijl van elkander liggen. De drie eilandjes daartusschen liggen nagenoeg op één lijn N. t. W. en ook nagenoeg op gelijken afstand van elkander. Tusschen de vier Westelijke en het Oostelijkste eiland is een vaarwater dat $^1/_2$ mijl breed is, en waarin 10 tot 15 vaam modder en zand wordt gelood. N. N. O. 250 meter van het Oostelijkste eiland ligt een groote steen boven water en steekt het koraalrif nog tot buiten dien steen af, terwijl de Zuidpunt van dit eiland ongeveer 200 meter verlengd wordt door een wit strand, waarop fraai gewelfde en uitgespoelde rotsen en grotten worden gezien, waarin zich tal van zeevogels ophouden, en ook de in Oost-Indië zoo gezochte vogelnestjes worden gevonden. De kanten der overige eilanden zijn steil, met hier en daar kleine plekjes zandstrand, en door koraalrif van 200 à 300 meter breedte omgeven.

Geografische ligging Hoogste punt Oost Vogelnest eiland:

1° 44′ 16″ Zb. 109° 19′ 13″ Ol.

Pontianak, Mei 1882.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 4.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
Alle peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig *„Hydrograaf"*, wordt aangaande de Westkust van Borneo *beoosten* de Karimata eilanden het navolgende medegedeeld:

Pawan rivier. De eerste rivier van beteekenis bezuiden Soekadana splitst zich op haar weg naar zee in twee takken op ongeveer 3 mijl afstand van de kust; de Zuidelijkste tak heet de *Ketapang* en de Noordelijkste de *Karbauw* rivier. Op de baar voor de Ketapan, alwaar hard zand, blijft met gewoon laag water slechts 3 à 3½ voet; de geul loopt nagenoeg Oost en West. Tegen den buitenkant van de baar is het steil, zoodat men van om de West komende, van 7 à 6 vaam plotseling 2 en 1 vaam loodt, wanneer de lage dichtbegroeide wal tot op ½ mijl is genaderd. Benoorden de Ketapan rivier wordt het weer vlakker en meer modderig, doch voor de Karbauw rivier vindt men denzelfden toestand weder terug en ook evenveel water op de baar met grof zand. De Karbauw rivier heeft

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

twee mondingen: een benoorden en een bezuiden het eiland *Pajoeng*, van welk eiland droogvallende zand- en modderbanken tot nagenoeg $^1/_2$ mijl om de W. t. N. afsteken. Bezuiden deze platen vindt men voor het binnenkomen van de rivier het meeste water; de Noord-ingang der rivier is drooger. Het gewone dagelijksche verval is hier 5 voet doch met springtij 5 soms 6 voet. In den Westmoesson is het hier dikwijls gevaarlijk om met sloepen naar binnen te varen, doch ook wanneer de Zuid-Oostmoesson doorstaat is het zaak om hier voorzichtig te zijn. De alsdan heerschende Zuidelijke winden buigen zich veelal met den wal mee, zoodat ook dan op de baar gewoonlijk veel zee staat. Benoorden de Karbauw mondingen wordt het dadelijk zeer vlak, en kan de kust tusschen deze rivier en de eilandjes *Tjempedak* en *Sampadian* veilig op het lood worden genaderd. De twee-vaam lijn volgt hier op nagenoeg $^1/_4$ mijl afstand het beloop van den lagen moerassigen wal, terwijl overal moddergrond wordt gelood.

Geografische ligging Westhoek monding Ketapan rivier:
1° 49′ 33″ Zb. 109° 54′ 14″ Ol.

Tjempedak, Sampadian en Kasa Beras, zijn dichtbegroeide heuvelachtige eilandjes met rotsachtige kanten, welke nagenoeg 6 mijl benoorden de Ketapan rivier nabij den vasten wal liggen. Het buitenste en Westelijkste eiland of *Tjempedak* ligt 1 mijl uit den wal en kan het best worden genaderd van om de West, alwaar op 5 à 600 meter afstand nog ruim 3 vaam modder gelood wordt. Tusschen de eilanden is geen vaarwater en liggen steenen waarvan enkele boven water. Bij de Zuid-Oostpunt van het middelste eiland of *Sampadian* ligt een kleine hompel of begroeide steen, en beoosten *Kasa-Beras* dat ongeveer 1000 meter uit den wal ligt, is een vrij hooge hompel met eene min of meer begroeide droogvalling aan den vasten wal verbonden, zoodat het zich op een' afstand als een afzonderlijk eilandje voordoet. Rondom de eilanden loodt men overal moddergrond; alleen dicht bij de kanten en zeer nabij de steenen ziet men een weinig

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

koraal. Met helder weder zijn deze eilanden nog op 5 à 6 mijl afstand zichtbaar.

Geografische ligging Hoogste punt Tjempedak:
1° 25′ 42″ Zb. 109° 59′ 44″ Ol.

Djoeanta en Katoeng. Twee eilandjes welke N. W. t. W. 2 mijl van Tjempedak en nagenoeg N. N. O. en Z. Z. W. $^1/_4$ mijl van elkander liggen. Beiden zijn rotsachtig en dichtbegroeid. Het Noordelijkste of *Djoeanta*, dat aanmerkelijk hooger en grooter is dan *Katoeng*, heeft eene kenbare, kegelvormige piek, die met helder weder nog tot op 6 à 7 mijl afstand zichtbaar is, en ook een goed merk oplevert voor het bevaren van het diepste water in de *Koeala Koembang*, of de riviermond Noord-West van Soekadana. O. t. Z. van Djoeanta liggen op $^1/_3$ mijl afstand eenige rotsen en tusschen Djoeanta en Katoeng en juist op de lijn: »*Heuvel Satai in hoogste top van het Maja gebergte*," liggen steenen, waarvan enkele boven water. Noord-West van Katoeng steekt koraalrif af tot op 600 á 800 meter en wordt meestal branding gezien. Overigens wordt rondom tot dicht bij deze eilanden en steenen vrij regelmatig 4 vaam moddergrond gelood.

Geografische ligging Djoeanta, top:
1° 20′ 54″ Zb. 109° 53′ 26″ Ol.

Eilanden Antoe en Perkam, zijn de twee voornaamste van een groep rotsachtige eilandjes en steenen, welke dicht onder den wal nagenoeg 2 mijl benoorden de Tjempedak groep liggen. *Perkam* is daarvan het Noordelijkste, en eene schaars begroeide rots, welke steil uit zee op rijst, het Westelijkste eiland. Deze rots ligt binnen de 3 vaam lijn op een kleine mijl afstand van de kust. Hoewel binnen deze rots nog ruim 2 vaam moddergrond wordt gelood, is het echter zaak om hier in niet minder dan 3 vaam te loopen, want rondom en tusschen deze eilandjes liggen vele steenen onder en boven water. Bezuiden de eilandjes is de kust echter vlak en schoon met een' lagen dicht begroeiden moeras-wal. Meer nabij *Antoe* wordt de kust gaande-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

weg hooger en rotsachtig en loopt dicht langs den wal eene rij heuvels met drie kenbare suikerbroodvormige toppen, welke langzamerhand in het hooge bergland van *Soekadana* overgaat. Benoorden *Perkam* blijft de wal ook meest rotsachtig met hier en daar in de bochten zandstrand.

Geografische ligging Hoogste punt Antoe:
1° 18′ 57″ Zb. 110° 0′ 45″ Ol.

Eiland Batoe. De kust benoorden het eiland Perkam volgende, ligt ongeveer 1 mijl verder het hooge, dicht begroeide eilandje *Batoe*, nagenoeg 100 meter uit den wal. Daar het op eenigen afstand moeielijk van het achterliggende bergland te onderscheiden is, kan men het verkennen aan het groot getal klappa boomen, waarmede de hellingen beplant zijn. De kanten zijn rotsachtig en als het ware uit op elkaar gestapelde steenen gevormd. Tusschen het eilandje en den vasten wal, waar het voor sloepen bevaarbaar is, vindt men de beste gelegenheid om te landen. Met schepen kan bij Poeloe Batoe en bij den eersten hoek daar bezuiden de wal het best worden genaderd. Op $^1/_4$ mijl afstand wordt daar nog 3 vaam modder gelood.

Tusschen de Ketapan rivier en het eilandje Batoe is de kust nagenoeg onbewoond. Slechts hier en daar ziet men een enkele visschershoning, terwijl de eilanden geheel onbewoond zijn.

Soekadana, de hoofdplaats van het rijk Soekadana, ligt aan den Noordelijken oever van een riviertje in den Zuidhoek van eene kleine baai, ongeveer $^1/_2$ mijl benoorden het eilandje Batoe. De baai is slechts voor kleine vaartuigen toegankelijk. Deze vinden benoorden het eilandje *Salahnama*, dat bij de Zuidpunt der baai ligt, goede reede in $1^1/_2$ à $1^3/_4$ vaam modderground, en goede beschutting voor de doorstaande winden in den Zuid-Oostmoesson. Om de landingsplaats aan den Noordkant van de riviermonding te bereiken, moet men midden tusschen twee bakentjes houden, die voor den mond der rivier zijn geplaatst. Deze bakentjes dienen tot aanwijzing van eene opening

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van 12 meter wijdte in een' steenen dam, welke dwars voor de rivier ligt. Men zegt dat deze dam, welke reeds met half tij onder water is, eertijds door de bevolking is opgeworpen om gedekt te zijn voor de aanvallen der zeeroovers. Met laagwater blijft zelfs voor sloepen te weinig water in de geul, zoodat alsdan het landen over de droogliggende zand- en modderplaten lastig is. Het gewone dagelijksche verval is echter 4 voet; met springtij 6 voet. In het Noordelijk gedeelte van de baai is de kust meer rotsachtig en liggen onder den wal steenen. Schepen, die de baai niet binnen kunnen, ankeren gewoonlijk op 1 mijl afstand in niet minder dan 3 vaam. In minder diepte heeft men hier spoedig last van grondzeeën, daar door de trekking der rivieren benoorden Soekadana het schip meestal dwarswinds ligt. Vóór Soekadana is het echter zeer vlak met zachten moddergrond. De hooge bergen dicht aan de kust zijn dikwijls reeds op 8 à 9 mijl afstand te verkennen. Van de twee hoogste toppen ligt een even benoorden en een even bezuiden de baai, zoodat men van om de West komende midden tusschen de twee hoogste bergtoppen naar de kust kan aansturen. Het getal bewoners van Soekadana bedraagt ruim 200; het Nederlandsch bestuur wordt vertegenwoordigd door een' posthouder, en over een klein fort aan het strand met eene bezetting van 25 man voert een officier het bevel. Voor schepen biedt het plaatsje weinig hulpmiddelen aan. Levensmiddelen of verversching zijn nagenoeg niet te bekomen, en slechts zelden wordt door de bevolking wat versche visch of vruchten te koop aangeboden.

Geografische ligging Vlaggestok Fort:

1° 14′ 27″ Zb. 109° 56′ 22″ Ol.

Simpang rivier. Voor de monding der Simpang rivier ligt eene uitgestrekte modderdroogte, zoodat deze rivier alleen door weinig diepgaande schepen kan binnengevaren worden. Het meeste water wordt gehouden wanneer men een' Noord-Noord-Oostelijken koers dicht langs het eilandje *Pelintoean* op de opening der rivier aanstuurt. Op het droogste, tusschen Pelintoean en de monding, loodt men met laag-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

water $4^1/_2$ à 5 voet modder. Pelintoean is een zeer klein rotsachtig eilandje dat even benoorden de baai van Soekadana zeer dicht onder den wal ligt.

Rivier Koembang. Een belangrijke riviermond Noord-West van Soekadana, waardoor nog schepen met 12 voet diepgang de rivier kunnen binnenvaren, en die door verschillende riviertakken in gemeenschap is met de Groote Kapoeas rivier. De mond is aan den buitenkant van den N. O. tot den Z. W. hoek ruim $^3/_4$ mijl breed, en loopt naar binnen in eene Noord-Noord-Westelijke richting als een trechter vernauwend toe. In dezen trechter vindt men een vaarwater met 6 à 7 vaam diepte, dat naar buiten gaandeweg minder diep wordt en zich buiten de monding van de oorspronkelijke Z. Z. O. lijke richting om de Zuid en Z. Z. W. buigt. In het droogste gedeelte van deze geul blijft met laagwater 11 voet zachte modder. De oevers van den buitenmond zijn laag, dichtbegroeid en moerassig, behalve aan den N. O. hoek, waar nabij het eilandje *Koembang* een paar lage heuvels liggen. Buiten de monding bestaat de bodem nagenoeg overal uit zachte modder en is het zeer vlak, doch meer naar binnen worden de kanten van de banken aan weerszijden van de dieper wordende geul zeer steil en staat op de uitgestrekte modderbanken langs de oevers slechts weinig water. Vooral bij den Z. W. hoek of *Toeroen* is het zeer steil en droog en ook de grond harder; meestal wordt daar de kant van de bank door branding aangeduid. Het vaarwater loopt echter het dichtst langs den Westelijken oever en kan, wanneer men van binnen uit de rivier in den trechter komt, gemakkelijk worden gehouden, indien men dan met den koers Z. Z. O. even bewesten Djocanta aanstuurt. Wanneer men dan buiten in $2^1/_4$ vaam is gekomen, het eilandje Koembang N. $^W/_Z$. O. en de hoogste en Noordelijkste bergtop aan de kust benoorden Soekadana Z. 75° O. gepeild wordt, sture men Z. $^1/_4$ W. totdat deze berg Oost gepeild wordt. Van hier loopt men met den koers Z. Z. W. het spoedigst over *den drooge*. Behalve dit vaarwater heeft men aan weerszijden

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

daarvan nog twee geulen over de bank, waarmede men met denzelfden diepgang in den trechter kan komen, doch deze zijn minder goed op aanwijzingen te bevaren. Kleine stoomschepen van 6 tot 9 voet diepgang, die de reis van Pontianak meestal voordeeliger kunnen maken door de rivieren dan over zee, kunnen bij het uitstoomen der Koeala Koembang recht op Djoeanta blijven aansturen, tot met een' Oostelijken koers de reede van Soekadana kan opgezocht worden. Het gewone dagelijksche verval is hier $3^1/_2$ à 4 voet en met springtij 6 voet.

Eiland Maja of het kustland bewesten de rivier Koembang, dat door deze riviermonding en de *Maja rivier* een eiland wordt, is aan den Zuid en Zuid-Westkant laag en moerassig. Men heeft echter dicht aan de Zuidkust de twee kleine rotsachtige heuvels *Satai* en *Sandja*, waarvan de eerste het Oostelijkste ligt. Langs den wal wordt overal moddergrond met gelijkmatig naar den wal toe afnemende diepten gelood. De twee-vaam lijn blijft op ongeveer $^1/_4$ mijl afstand van den wal, doch bij de Zuid-Westpunt wordt die afstand $^1/_2$ mijl. Nog iets Noordelijker bij de Westelijkste punt van het eiland Maja is het binnen de twee-vaam lijn zeer steil en ook de grond harder (modder en zand); de droogvallende platen steken hier wel 800 meter naar buiten af. De twee rotsachtige eilandjes die benoorden deze punt onder den wal liggen doen zich op grooten afstand als heuvels van de kust voor. Het Maja gebergte, alsmede eenige kleine heuvels daar bezuiden aan de Westkust, liggen dicht aan zee. Aldaar is de kust meer steenachtig, hoewel tot dicht onder den wal nog modder gelood wordt. De top van het Maja gebergte is 530 meter hoog. In het vaarwater tusschen Penebangan en het eiland Maja houdt men het diepste water (4 vaam moddergrond), wanneer men de Boeroeng eilanden en Meledan op $^1/_4$ mijl beoosten langs loopt.

Geografische ligging Top Maja gebergte:

1° 5′ 8″ Zb. 109° 28′ 33.″5. Ol.

Maja rivier, is even als de rivier Koembang door verschillende

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

riviertakken in gemeenschap met de Groote Kapoeas rivier. De monding is zeer breed en vormt eene diep om de Oost inloopende baai, waarin een vaarwater met 6 à 7 vaam diepte naar de Maja rivier leidt. In de geheele baai, die Noord en Zuid bijna 2 mijl breed is, wordt moddergrond gelood, en in het vaarwater vindt men altijd goede reede voor de hier heerschende winden. Aan den Noordkant der baai liggen niet ver van zee en dicht bij elkander de bergtoppen *Gadoeng* en *Sarat*, waarvan de Gadoeng de Noordelijkste en de hoogste is; meer naar binnen en Oostelijker eenige lage heuvels en het bergje *Roemboer*, met drie kenbare toppen. Van buiten komende is de richting van de geul N. O. de baai in, en loopt deze verder op $^1/_4$ mijl afstand van de heuvels aan de kust benoorden het Maja gebergte. Het minste water in de geul of *den drooge*, vindt men O. Z. O. van het eilandje *Antoe*, alwaar met gewoon laag water $2^1/_2$ vaam modder blijft. Van om de West naar binnen willende, houde men met den koers O. $^3/_4$ N. op den hoogsten top van het Maja gebergte aan, tot Antoe midden in het Westelijkste en grootste *Masin* eiland is gekomen. Alsdan sture men met den koers N. O. de baai binnen tot de Gadoeng Noord gepeild wordt. Van hier kan dan recht op den Oostelijksten top van den berg Roemboer worden aangestuurd, totdat de hooge Zuidpiek van Penebangan aan den buitenkant der heuvels van den Zuidkant der baai komt, en dan kan men met een' O. Z. O. lijken koers midden op de rivieropening verder naar binnen sturen. Het buitengedeelte der geul tot Gadoeng Noord, is ruim 2000 meter breed en de kanten zijn vlak, zoodat ze met het schip kunnen aangelood worden. Meer naar binnen wordt de breedte ongeveer 1000 meter en de kanten zijn steil. Door de Maja rivier, waarin diep water, kan de rivier Koembang en de *Padang-Tikar* rivier worden ingevaren.

Geografische ligging Goenoeng Gadoeng, top:

0° 50′ 25″.5 Zb. 109° 28′ 21″ Ol.

Pontianak, Augustus 1882.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 5.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
Alle peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de Westkust van Borneo tusschen de Maja rivier en Pontianak het navolgende medegedeeld:

Eilandje Antoe. — Een klein dichtbegroeid eilandje met rotsachtige kanten, dat vóór de monding der Maja rivier even binnen de drie-vaam lijn van de kust ligt. Met helder weder is het op ruim 3 mijl afstand als een hompeltje te zien, en kan dienen als merk voor het aandoen der Maja monding. Om deze binnen te loopen, houde men met een' noordwestelijken koers ongeveer $^1/_2$ mijl bezuiden Antoe.

Geografische ligging Antoe, hoogste punt:
1° 3′ 29″ Zb. 109° 17′ 6″ Ol.

Masien Tiga. — Twee dichtbegroeide eilandjes die N. N. W. van Antoe en 1 mijl uit den vasten wal liggen. Het westelijke eiland is grooter dan het oostelijke en gewoonlijk reeds op 5 mijl afstand te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zien. Ze liggen voorts binnen de drie-vaam lijn van de kust ongeveer W. Z. W. 300 meter van elkander. De kanten zijn rotsachtig en steil. Aan den westkant loodt men op 300 meter afstand nog 2 vaam moddergrond, doch zoowel benoorden als bezuiden de eilanden is het op 600 meter afstand reeds veel drooger, even als tusschen Masien Tiga en den vasten wal; echter overal moddergrond. Alleen zeer dicht onder den wal liggen steenen. Nagenoeg N. O. van deze eilanden vindt men op het strand, nabij de monding van het riviertje *Rata*, eenige visscherswoningen. Schepen met minder diepgang dan 12 voet kunnen ook over de moddervlakte, tusschen Antoe en Masien Tiga door, de geul vóór de Maja rivier opzoeken, doch dit is minder aan te bevelen omdat de rivier veel drijfhout, waaronder zware boomstammen, afvoert, die zich hier op de vlakte dikwijls als gevaarlijke schuine palen onder water vastzetten. Misschien heeft eenige jaren geleden Z. M. stoomschip »*Linge*" 's nachts op dergelijk drijfhout gestooten, daar zoowel door dit schip als later door Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*" te vergeefs is gezocht naar eenig rif of naar steenen daar ter plaatse.

Nanas en Malang Merakit zijn drie dichtbegroeide rotsen die bewesten Masien Tiga onder den wal liggen. *Nanas*, het westelijkste en grootste, is ook het hoogste van de drie en eenigszins kegelvormig. De beide rotsen *Malang Merakit* liggen zeer dicht bij elkander, O. Z. O. nog geen $^1/_2$ mijl van Nanas, op de ondiepe moddervlakte benoorden de geul der Maja monding. Daar ze op ruim 1 mijl afstand van den noordkant der geul liggen, en het daar zeer droog wordt, kunnen ze alleen met rijzend water door sloepen worden opgezocht.

Padang-Tikar rivier. — Een breede, diepe riviertak, die zich ongeveer 4 mijl benoorden Masien Tiga in zee stort. Op de baar of op *den drooge* vóór de monding blijft met laagwaterspring nog 25 voet, dus meer water dan vóór elke andere riviermonding op de Westkust van Borneo wordt gevonden. Het vaarwater over de baar, waar met laagwaterspring meer dan 3 vaam blijft, heeft eene nagenoeg ooste-

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

lijke en westelijke richting, is N. en Z. 1 mijl breed en kan gemakkelijk op het lood en het zicht van den wal worden bevaren. Van om de W. komende, verkent men gewoonlijk reeds op $2^3/_4$ à 3 mijl afstand de hooge kenbare *Tjemara*-boomen op den *hoek Padang-Tikar* alsmede de rivieropening daar benoorden, en zal het meeste water worden gehouden wanneer men met den koers O. $^1/_2$ Z. op die hooge boomen aanhoudt. Wanneer men alsdan in het merk: »*Berg Radak in eiland Boeroeng o/m N.* 65° 30′ *O.*" is gekomen, kan men dit merk houden tot de hooge boomen Z. O. t. Z. gepeild worden (waardoor men zeker is vrij te loopen van de afstekende banken bij den hoek Padang-Tikar) en vervolgens O. sturen. Het merk: »*Berg Radak in berg Terdjoen N.* 62° 20′ *O.*," waar men alsdan inloopt, leidt om de N. O. vrij van alle banken naar de monding der *Kleine Koeboe rivier*, terwijl men uit dit merk met een' zuidoostelijken koers de Padang-Tikar rivier kan binnen sturen. De *berg Radak* is een op zich zelf staand tafelvormig bergje, dat uit zee gewoonlijk reeds op $5^1/_2$ à 6 mijl afstand wordt gezien, en het bergje *Terdjoen* een lage rotsachtige heuvel, met een paar kenbare, alleen staande boomen, welke meer naar buiten, ruim 1 mijl bewesten de Kleine Koeboe rivier, dicht aan den rivier-oever ligt. Zoowel aan den noordkant als aan den zuidkant van het vaarwater over de baar is het zeer vlak, zoodat hier het lood bij tijds waarschuwt of men te noordelijk of te zuidelijk is. Het minste water vindt men 2 mijl bewesten hoek Padang-Tikar, alwaar, even als meer naar binnen, zachte moddergrond wordt gevonden. Meer naar buiten, vooral aan den noordkant, wordt meer zand of modder en zand gelood. Benoorden hoek Padang-Tikar worden de kanten der modderbanken, die van de lage moerassige eilanden *Tiga* en *Boeroeng* afsteken, zeer steil, doch de buitenkanten der banken bewesten *Pandjang* zijn meer vlak. Het merk »*berg Radak in berg Terdjoen*" houdende, blijft men echter nagenoeg midden-vaarwaters tusschen deze banken in 10 tot 7 vaam diepte.

Wanneer in dit merk de westhoek der Kleine Koeboe monding

PERPUSTAKAAN NASIONAL

N. N. W. gepeild wordt, is men vóór de geul over de modderbank, die voor deze rivier ligt, en kan men deze binnenloopen door met den koers N. N. W. op den westhoek aan te sturen. De peilschaal houde men daarbij op ongeveer 75 meter aan bakboord en sture verder dicht langs den westhoek naar binnen. Het minste water in de geul nabij de peilschaal is met laagwaterspring 6 voet; de gewone rijzing is 5 voet en met hooge tijen in den Westmoesson 6 voet. In den regel kunnen schepen tot 10 voet diepgang hier binnen varen, wanneer de gewone dagelijksche rijzing van den vloed wordt afgewacht. De peilschaal voor de Kleine Koeboe rivier is een ongeschoorde paal, die door roode en witte banden in voeten verdeeld is, en waarop een wit geschilderde bol van 0,4 meter middellijn is geplaatst.

Hoewel de rivierweg door de Kleine Koeboe rivier in het begin nauw en bochtig is, blijft die overal diep met moddergrond en een goede vaarweg voor stoomschepen met bestemming naar *Pontianak*. Door de vaarwaters benoorden en bezuiden langs Pandjang, die ruim, diep en goed te bevaren zijn, kan eveneens door de *Djenoe* en vervolgens door de *Mendawa rivier* de *Groote Kapoeas rivier* en *Pontianak* bereikt worden.

Deze vaarweg is wel is waar over het algemeen dieper dan de eerstgenoemde, doch op enkele plaatsen blijft in de drooge tijden van den Zuid-Oostmoesson niet meer dan 12 voet. Dit is onder anderen het geval in het vaarwater bezuiden het eiland *Djamboe*, alwaar de Mendawa zich met de Groote Kapoeas rivier vereenigt. In den regel mag dus gerekend worden dat schepen met niet meer dan 12 voet diepgang door de Padang-Tikar monding vóór Pontianak kunnen komen. In de hier genoemde riviertakken vindt men behalve de gewoonlijk van de hoeken afstekende banken geen steenen of drooge plaatsen die gevaar opleveren; alleen dienen stoomschepen zich in acht te nemen voor het overvloedige drijfhout, terwijl ook nabij Pandjang de rotsachtige eilandjes *Bidara* en *Glanjang*, even als de steenachtige hoeken nabij laatstgenoemd eiland, niet te dicht mogen genomen worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Buiten in zee vóór de monding trekt het vloedtij om de Z. Z. O. en de eb om de N. N. W.

Tusschen de Maja en de Padang-Tikar rivier is het kustland laag en zijn de kanten der banken modderig en vlak, met hier en daar zandruggen, waarvan de strekking nagenoeg evenwijdig aan de kustlijn is. Van de Maja-rivier om de Noord naar Padang-Tikar sturende, dient men den wal op ? mijl afstand te houden om in 3 vaam diepte te blijven. Benoorden Padang-Tikar tot aan de *Membawang* rivier is het onder den wal dieper en wordt op ruim $^1/_4$ mijl afstand nog 3 vaam gelood.

Geografische ligging Hoek Padang-Tikar, noordelijkste tjemara boom:
0° 39′ 34″.5 Zb. 109° 14′ Ol.

Berg Radak, hoogste punt:
0° 33′ 11″ Zb. 109° 25′ 5″ Ol.

Delta tusschen Pontianak en hoek Padang-Tikar. — Bezuiden den mond der *Kleine Kapoeas rivier*, waaraan Pontianak ligt, ontlasten zich nog tal van groote en kleine riviertakken in zee, waarvan de voornaamste zijn: de *Poengoer* rivier, de *Sepoh-gosong*, de *Sepoh-laoet*, de *Sanggau* en de *Membawang* rivier. Vóór de monden dezer rivieren, die allen het water van de *Groote Kapoeas rivier* afvoeren, is het zeer droog, zoodat ze voor de groote scheepvaart van weinig belang zijn. Het kustland is laag en moerassig; alleen ligt ongeveer 2 mijl beoosten de Membawang monding het *Ambawang* gebergte, dat met helder weder reeds op 9 à 10 mijl afstand en alsdan ook van de reede van Pontianak gezien wordt. De buitenkant der moddervlakte langs de kust is buiten de drie-vaam lijn vrij vlak, zoodat overal de lage wal, die weinig kenbare punten aanbiedt, veilig tot op 1 mijl afstand op het lood kan genaderd worden. In de Kleine Kapoeas rivier, waarvóór het vaarwater is bebakend, en in de Membawang rivier kunnen echter zeeschepen met weinig diepgang naar binnen varen. Vóór de Membawang rivier wordt het meeste water gehouden, wanneer met den koers O. w/z Z. even boven den zuidhoek

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dezer rivier aangestuurd wordt, terwijl men van uit zee gemakkelijk de monding kan aandoen door met den koers O. t. Z. op het hoogste punt van het Ambawang gebergte aan te houden. Op *den drooge* vóór beide laatstgenoemde rivieren blijft met gewoon laag water nog 5 à 6 voet, terwijl hier gewoonlijk op $2^1/_2$ à 3 en met springtijen op $4^1/_2$ à 5 voet verval kan gerekend worden. Vóór de overige hier genoemde rivieren blijft met gewoon laagwater niet meer dan 2 à 3 voet. Kleine kustvaartuigen of prauwen, die deze willen binnenloopen, kunnen zich laten inlichten door de aan de kust wonende vischers, die hier overal voor de vischvangst sero's hebben geplaatst, en goed met de riviermondingen bekend zijn.

Geografische ligging Hoogste punt Ambawang gebergte:

0° 23′ 10″ Zb. 109° 17′ 43″ Ol.

Buitenreede van Pontianak. — Op de buitenreede van Pontianak vóór de monding der Kleine Kapoeas rivier liggen twee tonnen, eene *zwarte* ton met bol aan den noordkant, en eene *witte* ton met bol aan den zuidkant van het vaarwater dat naar de rivier leidt; beide in $3^1/_2$ vaam diepte. Verder naar binnen is het vaarwater aangeduid door bakens met *zwarte* korven aan den noordkant en door bakens met *witte* korven aan den zuidkant. Binnen de tonnen wordt het spoedig droog. Het minste water vindt men tegenwoordig tusschen het derde en vierde baken van buiten, waar met gewoon laag water slechts 5 à 6 voet blijft. Aan den noordkant wordt echter meer water gelood dan aan den zuidkant, zoodat het zaak is om aldaar de zwarte bakens vrij dicht te nemen. Schepen, die niet naar binnen kunnen, ankeren gewoonlijk niet te dicht bij de tonnen, maar blijven in 5 vaam diepte; door de trekking der rivier meestal dwars van wind en zee liggende, heeft men in minder diepte meer te lijden van grondzeeën en zwaar slingeren, waardoor in den Westmoesson het naar binnen varen met prauwen of sloepen dikwijls niet mogelijk of zeer gevaarlijk wordt. De tonnen liggen ruim 1 mijl uit den wal en Pontianak nog ruim 3 mijl verder de rivier op. Benoorden de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

buitenreede van Pontianak wordt de kust spoedig heuvelachtig en vertoonen zich daarachter eenige hooge bergtoppen, die goede zeemerken opleveren om de reede van om de Zuid aan te loopen. Met een' noord-noordoostelijken koers leidt het merk: »*berg Api in hoogste boom van het Peniraman gebergte aan de kust*" naar de tonnen op de reede, terwijl men, van om de West komende, de tonnen in het zicht kan loopen met den koers O. wanneer het eiland *Dato* W. wordt gepeild. Daar het buiten de tonnen overal vlak met moddergrond is, kan, wanneer men zicht van Dato gehad heeft, de reede ook 's nachts veilig met het lood worden opgezocht. Binnen de tonnen en tusschen de bakens vindt men ook meest zachten moddergrond. Het eiland Dato is 307 meter hoog en wordt reeds op grooten afstand als een kegelvormig bergje gezien.

Geografische ligging Pontianak, vlaggestok residentie-huis:

0° 1′ 20″ Zb. 109° 19′ 38″ Ol.

Pontianak, October 1882.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 6.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
Alle peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de Westkust van Borneo tusschen de Kendawangan en de Ketapang rivier het navolgende medegedeeld:

Kendawangan rivier. — Vóór den mond der Kendawangan rivier liggen twee gevaarlijke steenen aan den noordkant van het vaarwater, dat over *den drooge* naar binnen leidt. De zuidelijkste van deze steenen, die met laag water af en aan droog vallen, en waarop meestal branding, wordt door de hier wonende visschers de *Batoe-Boeaja* genoemd (*Krokodillen steen*) en ligt op de peiling:

Westkant *Koetjing Djamboe* eilanden.... N. 9° O.
Zuidhoek rivier-opening..... N. 106° 30' O.

De noordelijkste ligt N. N. W. 300 meter van den zuidelijksten en beide liggen geheel los van de steenen en zandplaten, die nog tot op 700 meter van de Koetjing Djamboe eilanden om de Zuid afsteken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan den zuidkant van het vaarwater, dat eene richting nagenoeg O. en W. heeft, liggen geen steenen, zoodat men, om naar binnen te varen, veilig handelt door den zuidhoek der rivieropening in het O. te brengen, wanneer men nog in 3 vaam diepte is, en dan recht op dien hoek aan te sturen. Wanneer alsdan het eilandje, dat $^1/_4$ mijl benoorden de Koetjing Djamboe eilanden dicht onder den vasten wal ligt, achter den westkant dier eilanden verdwijnt, wordt het minste water van de geul (met laagwater 11 voet) gelood, en kan iets noordelijker naar het midden van de rivier worden gehouden, waar het vaarwater tusschen de drooge, van de hoeken afstekende banken, zich verder van zelf aanwijst. Het gewone verval is hier $2^1/_2$ à 3 voet, met springtij 5 voet. De rivier is voorts breed en diep, en voor stoomschepen bevaarbaar tot voorbij *kampong Kendawangan*; deze vindt men ruim 5 mijl verder de rivier op, alwaar de *berg Kedio* zich op 1 mijl afstand in het Westen vertoont. De kampong bestaat uit een half dozijn huizen met eene maleische bevolking van nog geen 100 zielen, waarvan het grootste gedeelte, dat zich met den aanleg van *ladangs* en vruchtentuinen bezig houdt, verspreid woont. Ook wordt een weinig handel gedreven met zwervende Dajaks, die hier van tijd tot tijd boschproducten, voornamelijk *rotan* en *damar*, aanbrengen. Het rivierwater is hier nog meestal brak en alleen in den regentijd of Westmoesson somtijds drinkbaar. Buiten in zee is de rivieropening op 1 mijl afstand in 4 vaam diepte gewoonlijk reeds duidelijk te verkennen; meer naar binnen vindt men ongelijke diepten, en wordt beurtelings modder en zand gelood. De visschers, die hier aan de monding der rivier wonen, zijn echter goed met het vaarwater en de ligging der steenen bekend.

De berg Kedio is 520 meter hoog en de hoogste van de bergtoppen, die bewesten de Kendawangan rivier een' lagen bergrug van zuidwestelijke strekking vormen, en waartoe ook het heuvelachtige kustland benoorden de rivier kan gerekend worden.

Geografische ligging Berg Kedio, zuidelijke en hoogste top:

2° 20′ 41″.5 Zb. 110° 16′ 56″ Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Batoe Boeaja:
2° 31′ 6″ Zb. 110° 9′ 34″ Ol.

Koetjing Djamboe eilanden, bestaan uit drie lage eilandjes, en een aantal steenen boven water, die bij elkander en, even benoorden de Kendawangan monding, dicht onder den wal liggen. De twee zuidelijkste eilandjes zijn door een droogvallend steenrif aan elkander verbonden, en tusschen deze en het noordelijkste ziet men steenen boven water. Van het zuidelijkste eiland steekt om de Z. tot op 700 meter eene zandplaat af, waarop tal van groote steenen onder en boven water, en ook daar beoosten tusschen de eilanden en den vasten wal is het vuil door steenen en zandruggen. Aan den noord- en westkant dier eilanden liggen alleen steenen dicht onder den wal. Benoorden de Koetjing Djamboe eilanden is de kust heuvelachtig tot even voorbij *hoek Gasei*, en ziet men hier en daar nabij het strand steenen boven water.

Hoek Gasei, of de hooge hoek N. N. W. $^1/_2$ W. $1^1/_2$ mijl van de Kendawangan rivier, is rotsachtig en bij de vooruitspringende punten liggen steenen tot op 500 meter afstand naar buiten. Van dezen hoek steekt om de Z. Z. O. tot op ruim $^1/_4$ mijl een koraalrif af, zoodat het met doorstaande moessonwinden zelfs voor sloepen gevaarlijk is om hier in de nabijheid te landen; op enkele steenen van het rif staat slechts 1 à 2 voet water. Tegen den westkant van het rif ziet men om de Noord den berg *Minto* nog even vrij van een zeer klein eilandje of hompeltje, dat bij hoek Gasei ongeveer 200 meter uit den wal ligt. Benoorden dezen hoek, waar de wal weer laag wordt tot *hoek Minto*, vindt men aan de kust nagenoeg overal fraai wit zandstrand buiten den boschrand, en hier en daar zoetwaterbeeken, waar dikwijls wilde zwijnen gezien worden.

Eiland Sawi. — Een laag eiland N. W. t. W. $1^1/_2$ mijl van hoek Gasei, dat met helder weder op ruim 3 mijl afstand zichtbaar wordt, en alsdan te verkennen is aan eenige hooge, alleen staande boomen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aan den westkant, die het eerst in 't zicht komen. De westkant is steil en rotsachtig, en op ongeveer 300 meter van den zuidwesthoek ligt eene min of meer begroeide rots, waarbij nog tal van steenen onder en boven water. Tusschen deze rots en het eiland Sawi is koraalrif dat van den westkant van dit eiland tot op 300 meter afsteekt.

Daar buiten wordt spoedig 5 à 6 vaam zand gelood. Tusschen het eiland Sawi en het kleine eilandje, dat ongeveer 200 meter benoorden den oosthoek van dit eiland ligt, valt het met laagwater nagenoeg droog; meest zand, waarop enkele steenen. Aan den zuidkant van het eiland Sawi is het tot op nog 1000 meter afstand onveilig door koraalrif en zandplaten, waarop groote steenen, en beoosten het eiland vindt men, tot op nagenoeg $^1/_2$ mijl afstand, nog zandplaten, waarop met laagwater minder dan 3 vaam gelood wordt. Tusschen het eiland Sawi en den vasten wal is echter vaarwater met $3^1/_2$ à 4 vaam diepte, doch de diepten zijn zeer ongelijk en men vindt daar ook zandruggen, waarop minder water, zoodat hier zeer omzichtig het lood moet gaande gehouden worden. Meestal zijn de zandruggen door lichtgroene verkleuring scherp afgeteekend te zien.

Geografische ligging Eiland Sawi, hooge alleenstaande kroonboom aan den westkant:

2° 22′ 31″ Zb. 110° 2′ 32″ Ol.

Steenen bezuiden Tokong Mengkoedoe. — Bezuiden *Tokong Mengkoedoe* ligt een koraalrif, waarvan eene kleine plek, niet grooter dan 30 meter, met laag water een paar voet boven water zichtbaar blijft. Deze plek bestaat uit vergruisde stukken lichtbruine en witte koraal, en vertoont zich op een' afstand als eene kleine zandbank. Dit drooge gedeelte ligt op den noordkant van het rif op de navolgende peilingen:

Bergje Minto..... ..... N. 48° O.
Tokong Mengkoedoe..... N. 9° O
Berg Kedio..... N. 93° 30′ O

Het geheele rif heeft eene strekking N. W. en Z. O. 1000 meter,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

is ongeveer 400 meter breed, en W. N. W. van de droogvalling werden op 500 meter afstand nog groote steenen gevonden, waarop slechts 2 à 3 voet water blijft. Rondom is het steil en wordt 6 à 7 vaam meest zand gelood.

Naar een steen boven water, die volgens »Berigt aan zeevarenden" n°. 15, Batavia, 1879, nagenoeg $^1/_4$ mijl N. W. van dit gevaar zou moeten gelegen zijn, werd drie dagen met fraai weder door de sloepen vruchteloos gezocht, terwijl overal daar ter plaatse 6 à 7 vaam meest zand werd gelood.

Tokong Mengkoedoe of **Mengkoedoe rots**, is eene steile rots, ongeveer 10 meter hoog, waarop slechts weinig groen, en een paar boomen gezien worden; een dezer boomen is een fraaie, vruchtdragende Mengkoedoe boom, waarnaar de rots is genoemd. Rondom liggen steenen boven water en koraalrif, dat om de W. en om de Z. tot op 500 en 800, en om de N. en O. tot op 300 à 400 meter afsteekt. Het rif is overal steil. Tegen den west- en noordwestkant wordt 8 à 9 vaam modder, en tegen den zuid- en oostkant 5 à 6 vaam zand gelood.

Geografische ligging Tokong Mengkoedoe, het midden:
2° 15′ 22″ Zb. 109° 58′ 26″ Ol.

Hoek Minto, of de als een schiereiland uitspringende hoek, welke O. $^7/_8$ N. ruim 1 mijl van Tokong Mengkoedoe ligt, wordt met helder weder reeds op 5 mijl afstand gezien als een bergje met flauwe helling aan den westkant. De top van dit schiereiland of het *bergje Minto* is 100 meter hoog en de kanten zijn rotsachtig. Dicht onder den zuidkant ligt een klein eilandje, waarvan naar alle kanten 200 à 300 meter koraalrif afsteekt en benoorden den hoek vindt men nog tot op 600 à 700 meter koraalrif en steenen. In de bocht van de kust benoorden hoek Minto vindt men weder zandstrand en zoetwaterbeeken tot aan den rotsachtigen hoek bij *Tjibeh*, een klein laag eilandje, waarbij steenen boven water, dat N. $^1/_2$ O. 1 mijl van het bergje Minto dicht onder den wal ligt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Geografische ligging Bergje Minto, top:

2° 14′ 53″ Zb. 110° 3′ 15″ Ol.

Steenen nabij hoek Minto. — Noordwest van hoek Minto ligt eene nagenoeg ronde plek koraalrif van ongeveer 500 meter middellijn op de navolgende peilingen:

Bergje Minto..... Z. 51° O.
Tokong Mengkoedoe..... Z. 57° W.
Westkant Sawi ..... Z. 5° O.

Van dit rif, dat geheel los van den wal ligt, vallen enkele groote steenen met laag water af en aan droog, en tegen de steile kanten wordt aan den westkant 5, en aan den oostkant 3 à 4 vaam modder en zand gelood. Meestal wordt op dit gevaar branding gezien.

Geografische ligging:

2° 15′ 15″ Zb. 110° 1′ 41″ Ol.

Pesagoean rivier. — Tusschen den zuidhoek der Ketapang monding en hoek Minto, waar de wal sterk inbocht, en de kust laag en dicht begroeid is, vindt men 3 mijl N. t. O. van Minto de *Pesagoean* rivier met eene breede monding, waarin echter met laag water niet meer dan 3 voet diepte wordt aangetroffen. Aan den ingang der rivier zelf, welke 80 à 100 meter breed is, en waarin 2 à 3 vaam diepte, is eene kleine kampong, welke uit een tiental huizen bestaat, terwijl een weinig hooger op de rivier nog een paar dergelijke nederzettingen worden aangetroffen. De bevolking behoort tot de bewoners van het rijk van *Matan*, en had zich van de oevers der Ketapang rivier eerst onlangs hier gevestigd, om *rotan* te snijden en *ladangs* aan te leggen. Door de Pesagoean kan alleen met prauwen door kleine riviertjes de Ketapang rivier bereikt worden. In de bovengenoemde bocht is het zaak om met het schip in niet minder dan 5 vaam diepte te loopen, of den wal niet binnen 1 mijl te naderen. Binnen de 5 vaam worden de diepten ongelijk en vindt men zand-

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

ruggen. Z. O. op ruim 1 mijl afstand van den westelijksten hoek bij Ketapang ligt op $^1/_2$ mijl afstand uit den wal eene bank van hard zand, die zich om de Z. O. nog 1 mijl verder strekt, en waarop slechts 9 voet wordt gelood. Tusschen deze bank en den vasten wal vindt men weder diepten van 3 à $3^1/_2$ vaam, doch aan den buitenkant is het zeer steil, en wordt van 4 vaam plotseling 2 vaam en minder gelood.

Pontianak, October 1882.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

No. 7.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.
Voor de geografische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″. 5 Ol., waardoor al de lengten, die in de zes eerste nummers dezer mededeelingen zijn opgegeven, met 18″ moeten vermeerderd worden.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de Westkust van Borneo, bezuiden de Kendawangan rivier, en eenige gevaren in Straat Karimata het navolgende medegedeeld:

Hoek Batoe Djoerang. Ongeveer $^1/_2$ mijl bezuiden de Kendawangan monding, wordt de kust bergachtig tot aan den hoogen rotsigenhoek *Batoe Djoerang*, van waar een smalle bergrug in noordoostelijke richting naar de Kendawangan rivier loopt, en nagenoeg 1 mijl stroomopwaarts van de monding met steile hellingen langs de rivieroever eindigt. De hoogste eenigszins kegelvormige top van dit gebergte is 210 meter hoog, en een tweede kenbare top van 190 meter hoogte, ligt $^1/_4$ mijl beoosten den hoek, alwaar twee rotsige eilandjes

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dicht onder den wal liggen. Het noordelijkste en kleinste eilandje, dat van nabij de monding der Kendawangan rivier als een hompeltje vrij van den wal gezien wordt, heet *Tengating* en het zuidelijkste wordt door de visschers van Kendawangan *Poeloe Iras* genoemd. Tusschen deze eilandjes, waarvan de westkanten steil zijn, en het meer om de west liggende eiland *Tjempedak* is een vaarwater, dat om de zuid naar het diepe water achter of *beoosten* het eiland *Koempoel* leidt, en waarin 7 à 10 vaam modder en zand wordt gelood. Benoorden den hoek neemt deze diepte gaandeweg af tot $5^1/_2$ en 4 vaam, en, tot bewesten de monding der Kendawangan rivier, wordt tot op 1 mijl afstand van den wal niet minder dan laatstgenoemde diepte gelood. Binnen dien afstand worden de diepten meer afwisselend, en vindt men zandruggen, waarop 3 vaam en minder gelood wordt, en ook buiten dien afstand worden deze ruggen van tijd tot tijd met het lood gevoeld.

Geografische ligging Hoogste top Batoe Djoerang:
2° 35′ 29″ Zb. 110° 11′ 25″ Ol.

Tjempedak. Een laag, dicht begroeid eiland, dat $^1/_3$ mijl bewesten Batoe Djoerang ligt. De kanten zijn rotsig behalve aan den zuidoostkant, alwaar een wit zandstrand, en twee inlandsche woningen worden gezien. Een paar gezinnen van de bevolking der Kendawangan, hebben zich hier gevestigd en tegen de zuidelijke helling van een lage heuvel, waar ze voor de hier heerschende winden gedekt zijn, rijstvelden en pisang tuinen aangelegd. Ook werden hier fraaie watermeloenen en uitmuntende visch te koop aangeboden. Op 500 meter van de noordpunt liggen groote steenen boven water geheel los van het eiland, en die van om de noord niet binnen de 1000 meter mogen genaderd worden. Aan den noord- en westkant van het eiland is het tot op 400 à 500 meter, en aan den zuidwest- en zuidkant tot op ruim 1000 meter afstand vuil door koraalrif en steenen onder water. In het vaarwater *beoosten* Tjempedak kan, met de koers noord of zuid, midden tusschen de steenen van Tjempedak en de eilandjes

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Tengating en Iras gehouden worden. Tusschen Tjempedak en Koempoel is een zeer bruikbaar vaarwater met 7 à 12 vaam diepte afwisselend modder en zandgrond, dat toegang geeft tot het diepe water achter Koempoel, alwaar men voor alle moesson winden uitmuntende reede vindt. Van om de west dit vaarwater opzoekende, zal men ruim vrij blijven van het koraalrif aan den zuidkant van Tjempedak, wanneer met de koers O. Z. O. even benoorden het noordelijkste eilandje wordt aangehouden, dat onder den noordwal van Koempoel ligt. Dit eilandje is hooger dan de andere en onderscheidt zich bovendien door een nagenoeg bolronden vorm, en een roode kleur der rotssteenen, waarom het door de Inlanders *Batoe-merah* genoemd wordt. Op 500 à 400 meter afstand van Batoe-merah sture men vervolgens O., totdat men met de koers Z. t. O. ruim vrij blijft van de steenen boven water, die ongeveer 800 meter beoosten Batoe-merah liggen.

Geografische ligging Hoogste punt Tjempedak:
2° 38′ 0″ Zb. 110° 6′ 38″ Ol.

Koempoel. Een groot dichtbegroeid eiland, waarvan de noordpunt Z.W. nagenoeg 1 mijl van Batoe Djoerang ligt. Onder de inlanders is het meer bekend onder den naam *Poeloe Bauwal*. Het eiland is over het algemeen laag, doch een paar kleine rotsige heuvels, die zich midden in het eiland uit het groen verheffen, worden met helder weder reeds op 6 mijl afstand gezien. In de richting N.N.O. en Z.Z.W. is het nagenoeg $1\frac{1}{2}$ mijl lang en O. en W. ruim 1 mijl breed. De kanten zijn meest rotsig, behalve aan den westkant benoorden de Z.W. punt, waar in een groote bocht een zandstrand van nagenoeg $\frac{1}{2}$ mijl lengte wordt gevonden. Echter liggen ook hier nabij het strand, even als overal onder den wal van dit eiland, vele steenen. Hoewel in deze bocht tot vrij dicht bij den wal nog 3 en 4 vaam wordt gelood, is het echter niet raadzaam om nog verder naar binnen te loopen, wanneer de Z.W. punt reeds Z. gepeild wordt, aangezien hier de bodem meest koraal is, en op enkele losse plekken

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

slechts 1 à 2 vaam water blijft. Onder den noordwal van het eiland en aan den zuidkant van het vaarwater tusschen Tjempedak en Koempoel, liggen nagenoeg op de lijn O. en W., vier kleine eilandjes en eenige steenen boven water, waarvan om de noord slechts weinig rif afsteekt. De beide oostelijkste eilandjes, waarvan het noordelijkste Batoe-merah is, zijn met een droogvallend steenrif aan elkander vast, en tusschen al deze eilandjes en den wal van Koempoel is het vol steenen en koraalrif. De westelijkste steenen liggen boven water en wanneer men deze steenen aan den westkant even als den westwal van Koempoel op $^1/_2$ mijl afstand houdt, zal niet minder dan 5 vaam moddergrond gelood worden. In het vaarwater beoosten Koempoel, dat nagenoeg $^1/_4$ mijl breed is, en de strekking van den oostwal volgt, houdt men 6 à 8 vaam diepte meest moddergrond, tot de zuidhoek van Koempoel W. t. N. gepeild wordt, of tot de kleine lage eilandjes *Lokotra* en *Simbar*, die men hier in het oosten dicht onder den Borneowal ziet liggen, door elkander geloopen zijn. Het is echter zaak om den oostwal van Koempoel niet binnen $^1/_4$ mijl te naderen, daar binnen dien afstand harde zandruggen evenwijdig aan den wal liggen, en waarvan de aan het vaarwater grenzende buitenkanten soms zeer steil zijn. Bezuiden het kleine eilandje dat hier nagenoeg vast aan den oostwal gezien wordt, komt men o. a. van 4 plotseling op 1 vaam hard zand. De oostkant van het vaarwater is meer vlak en modderig tot bewesten Lokotra alwaar het dan eveneens zanderig en steil wordt. Meer om de zuid wordt het gaandeweg minder diep tot 3 en $2^3/_4$ vaam en buigt het vaarwater zich eerst om de Z.Z.W. en daarna tusschen *Gelam* of *Laag eiland* en de eilandjes daar bewesten, om de Z., terwijl afwisselend zand, steengrond en koraal gelood wordt. Aan den zuidkant van Koempoel liggen tot op $^1/_2$ mijl afstand van den wal, zandplaten, waarop minder dan 3 vaam en vele groote steenen onder en boven water.

Geografische ligging kenbare hoogste boom van de kleine heuvel bij de Z.W. punt van Poeloe Koempoel:

2° 45′ 8″ Zb. 110° 2′ 1″ Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Peranton, Langauw en Penamboen Tjoekoes. Een groep eilandjes, die recht Z. van Koempoel en nagenoeg op één lijn N.$^1/_2$ W. van elkander liggen. Zij zijn laag en zeer rotsig en het middelste of *Langauw*, dat hooger is dan de anderen, en van om de west een sterk gehakkelde gedaante heeft, werd met helder weder op ruim $3^1/_2$ mijl afstand als een hompeltje gezien. *Penamboen Tjoekoes* of het zuidelijkste bestaat uit twee zeer dicht bij elkander liggende min of meer begroeide rotsen, en *Peranton* dat het noordelijkste en grootste is, vertoont zich meer vlak. Nagenoeg Z.Z.W. 1000 meter van Peranton ligt nog een kleine begroeide rots, welke als een geschikt punt voor plaatsbepalingen kon gebruikt worden. Tusschen Peranton en de droogten bezuiden Koempoel is een vaarwater met 3 vaam diepte, even als tusschen Peranton en Langauw, waar iets meer wordt gelood, doch tusschen Langauw en Tjoekoes is het veel drooger en bestaat geen bruikbaar vaarwater. Rondom al deze eilanden is het echter tot op 1000 meter afstand onveilig door zandplaten en steenen, terwijl tusschen de eilanden gewoonlijk veel stroom trekt.

Geografische ligging Rots Peranton, het midden:

2° 51′ 0″ Zb. 110° 4′ 13″ Ol.

Gevaren in Straat Karimata.

Ontario rif. Gevaarlijk koraalrif, waarvan een kleine plek van ongeveer 20 meter met laag water nagenoeg 1 voet boven water droog valt. Deze plek bestaat uit bruingele vergruisde koraal en doet zich op eenen afstand als eene kleine zandbank voor. Met hoog water is de droogvalling geheel onder, doch is dan van top gewoonlijk op $^1/_4$ mijl afstand, als eene kleine lichtgroene plek zeer goed te zien. Het geheele rif waarvan de lengtestrekking W.N.W. en O.Z.O. ongeveer 500 meter bedraagt, is 300 meter breed en rondom tot dicht tegen de steile kanten wordt 18 tot 24 vaam afwisselend zand en modder gelood. Benoorden het rif worden tot binnen $^1/_4$ mijl losse koraalplekken, waarop 10 tot 12 vaam, gevonden, en eene kleine plek, waarop 5 vaam, ligt N. t. O. 700 meter van de droogvalling. De

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

drooge koraalplek ligt Z. 6° 30′ W. 4¼ mijl van de westpunt van Seroetoe eiland of in:

1° 59′ 46″ Zb. 108° 38′ 23″ Ol.

O. Z. O. van dit rif op 1000 meter afstand ten anker liggende, was *Nangka* eiland van de bramzaling te zien, en werd de hoek tusschen het westelijkste land van Seroetoe en de hooge tafelvormige piek van Karimata 27° 19′ gemeten; de hoogte van deze bergtop verbeterd voor kimduiking werd 0° 56′ gemeten.

Flying Fish rif Bestaat uit een aantal dicht bij elkander liggende losse koraalplekken, die eene oppervlakte van ongeveer 1000 vierkante meter beslaan. Op een van de zuidoostelijke plekken is de minste diepte 3 vaam, terwijl op de overige 7 à 10 vaam koraal en steenen wordt gelood. Tusschen deze plekken, die allen zeer steil zijn, vindt men groote diepten: 19 à 20 vaam, en daarbuiten 24 tot 30 vaam, afwisselend zand en moddergrond. Geen branding of verkleuring, doch het water was zoo helder, dat op 9 à 10 vaam diepte de steenen op den bodem te zien waren. De plek van 3 vaam ligt N. 15° 15′ O. 4½ mijl van de zuidpiek van *Nangka*-eiland of in:

2° 15′ 12″ Zb. 108° 36′ 48″ Ol.

Op ½ mijl afstand Z. Z. O. van dit rif ten anker liggende, was met helder weder het eiland *Pesemoet* nog even van top zichtbaar en tusschen deze ankerplaats en het rif, werd nog een kleine plek, waarop 15 vaam koraalgrond, aangelood.

De Zuidpiek van Nangka ligt volgens de laatste bepalingen in:

2° 30′ 30″ Zb. 108° 32′ 8″ Ol.

Rif bij de Noordkust van Belitong. Nagenoeg N. N. O. en ruim 2 mijl van het eilandje *Kanis* ligt een gevaarlijke droogte, zand, steenen en een weinig koraal, waarvan op een paar groote steenen niet meer dan ½ vaam werd gelood. Deze steenen liggen op de navolgende peilingen:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Eiland *Kanis*.....	N. 19°	15′	O.	$2\frac{1}{8}$ mijl.
Zuidpiek *Nangka*-eiland.....	N. 95°	23′	O.	
Berg *Tadjem Laki*.....	Z. 52°	30′	W.	
of in:..... 2°	21′	27″,5	Zb.	
109°	22′	56″	Ol.	

Dit gevaar heeft eene strekking N. W. en Z. O. $\frac{1}{4}$ mijl en is ongeveer 700 meter breed. Rondom is het steil en wordt op 200 meter afstand reeds 15 tot 20 vaam zand en steentjes gelood, terwijl op het rif zelf, behalve de plek van 6 voet, meest 2 à 3 vaam water wordt gevonden.

Met matige koelte werd geen branding gezien, doch de plaats door eigenaardig kabbelend water met veel schuim verkend.

Tandjoeng Pandan, Februari 1883.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ERRATA.

In Hydrografische mededeelingen No. 1.	Pag. 1 regel 1 v. b.	staat:	Indie
		moet zijn:	Indië
	Pag. 1 regel 11 v. o.	staat:	Openingsvaartuig.
		moet zijn:	Opnemingsvaartuig.
	Pag. 5 regel 5 v. b.	staat:	Sens droogte.
		moet zijn:	Seno droogte.
In Hydrografische mededeelingen No. 2.	Pag. 1 regel 1 v. b.	staat:	Indie
		moet zijn:	Indië
	Pag. 4 regel 7 v. b.	staat:	korarlrif
		moet zijn:	koraalrif
In Hydrografische mededeelingen No. 3.	Pag. 3 regel 15 v. o.	staat:	Znidkant
		moet zijn:	Zuidkant
	Pag. 3 regel 3 v. o.	staat:	koppelvormige
		moet xijn:	hompelvormige
	Pag. 4 regel 1 v. b.	staat:	Poeleo
		moet zijn:	Poeloe
	Pag. 5 regel 2 v. b.	staat:	7′,
		moet zijn:	7′
In Hydrografische mededeelingen No. 4.	Pag. 1 regel 9 en 4 v. o Pag. 2 reg. 12 en 16 v. o. Pag. 4 regel 13 v. o.	staat:	Ketapan
		moet zijn:	Ketapang
In Hydrografische mededeelingen No. 5.	Pag. 1 regel 6 v. o.	staat:	noordwestelijken
		moet zijn:	noordoostelijken
	Pag. 2 regel 13 v. o.	staat:	bewesten
		moet zijn:	beoosten
	Pag. 3 regel 15 v. o.	staat:	bewesten
		moet zijn:	beoosten
In Hydrografische mededeelingen No. 6.	Pag. 1 regel 1 v. b.	staat:	Indie
		moet zijn:	Indië
	Pag. 6 regel 7 v. o.	staat:	Masan,
		moet zijn:	Matan,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 8.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.
Voor de geografische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″, 5 Ol., waardoor al de lengten, die in de zes eerste nummers dezer mededeelingen zijn opgegeven, met 18″ moeten vermeerderd worden.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse *M. C. Van Doorn*, kommandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de Zuidwestkust van Borneo het navolgende medegedeeld:

Gelam of Laageiland is dichtbegroeid, zeer laag en vlak. Het vertoont zich van om de West als een lange donkere strook land, tegen den lagen Borneo wal, waarvan het dikwijls moeielijk is te onderscheiden. Op ruim 3 mijl afstand worden enkele boomen van het eiland waterend gezien. Aan de noordwestkant van *Gelam* vindt men eene kleine baai met zandstrand en de beste gelegenheid om nabij het eiland ten anker te komen. Op $^1/_4$ mijl afstand van den wal wordt daar nog 3 à $3^1/_2$ vaam zandgrond gelood, doch nabij de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hoeken liggen steenen onder en boven water, die het vooral bij den noordhoek, waar meestal branding gezien wordt, tot op grooten afstand onveilig maken. Op de groote zandvlakte benoorden het eiland vindt men tot aan het eilandje *Lokotra* ongelijke diepten, terwijl het daar vuil is, door tal van rotsen, koraal en steenen onder water. Tusschen *Gelam* en den vasten wal van Borneo loodt men echter diep water, 10 tot 16 vaam modder en zand, in eene breede geul, die om de N. in bovengenoemde zandvlakte te niet loopt, doch om de Z.Z.O. nog bezuiden *Sambar punt* met het lood gevoeld wordt. Tegen den uitspringenden hoek van den vasten wal, juist tegenover den oosthoek van *Gelam*, is de oostkant van deze geul zoo steil, dat op nog geen 10 meter afstand van den wal reeds 5 vaam wordt gelood. Aan een smal zandstrand met hooge boomen zouden hier de grootste schepen gemakkelijk aan den Borneo wal zelf kunnen meeren en voor alle heerschende winden, in kalm, als 't ware rivierwater, gedekt kunnen liggen. Dit diepe water kan bezuiden *Sambar punt*, tusschen de banken door, met diepgaande schepen worden opgezocht, doch dan zou het daarheen leidende vaarwater betond of bebakend moeten zijn, want bij totaal gemis aan landmerken, is hier het varen tusschen de banken, waar meestal een hevig tij loopt, zeer gevaarlijk. Aan den zuidkant van *Gelam* vindt men zandruggen, waarop $1^1/_2$ à 2 vaam, en waar tusschen soms $3^1/_2$ à 4 vaam wordt gelood, die zich om de Zuid naar de eilandjes *Mangkap* en *Penamboen* strekken, terwijl bewesten deze ruggen weder een breed vaarwater wordt gevonden met 6 à 8 vaam diepte, meest moddergrond, dat van even bewesten *Penamboen Tjoekoes* in Z.Z.O. lijke richting bezuiden en dicht langs *Mangkap* loopt. Van daar buigt het zich verder om de Oost. Bewesten dit vaarwater liggen weder zandruggen in dezelfde strekking, waarop soms slechts 2 vaam gelood wordt en die aan den oost- en westkant zeer steil zijn. De droogte van 2 vaam, *Corcyra droogte*, welke Z.Z.W. nagenoeg 1 mijl van den zuidwesthoek van *Koempoel* ligt, en welke ook op de bestaande kaart wordt gevonden, is de westelijkste drooge plek van laatstgenoemde zandruggen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Hoek Sambar of Batoe Titi, de zuidwestpunt van Borneo, is laag, rotsig en te verkennen aan eenen hoogen boom, die de hoogste is van de boomen der aangrenzende kust. Op ruim 4 mijl afstand, wanneer het overige geboomte reeds op 3 mijl afstand uit 't zicht is geraakt, wordt deze hooge boom nog als een kenbaar puntje gezien. Nabij den hoek liggen twee begroeide rotsen en vele steenen boven water. Bezuiden *Sambar punt* vindt men eene opvolgende rij van langwerpige smalle zandbanken, waartusschen diepe vaarwater met drempels en inloopende scharen, zooals veelal bij eenen uitgestrekten onderzeeschen zandboden wordt aangetroffen. Deze zandruggen hebben bezuiden *Sambar punt* eene strekking Oost en West, en volgen daar beoosten en bewesten ongeveer het beloop van de kust. De lange kanten dier ruggen zijn allen steil vooral aan den noordkant; beoosten *Sambar punt* worden zij echter breeder en vlakker, terwijl gaandeweg meer moddergrond wordt aangelood totdat nog meer om de Oost de gelijke moddervlakte van 2 à 6 vaam voor de *Ajer Hitam* rivier wordt aangetroffen. Op de droogste plekken der banken werd met laagwater gewoonlijk 2 à 3 vaam water gevonden, altijd hard zand, maár op enkele plekken staat minder, terwijl tusschen de ruggen afwisselend zand en modder en soms tot 15 à 16 vaam diepte werd aangetroffen. Gewoonlijk zijn de ruggen zeer goed door de werking der stroom te zien. Met doorstaande moessonwinden staat tegen de kanten een kokende zee, en ziet men zoogenaamde »*overfalls*" door de stroom, terwijl met stilte daar stroomwieling wordt waargenomen. Wanneer door de vereenigde werking van getij en driftstroom het water met kracht door deze vaarwaters gejaagd wordt, is een stroom van 2 à 3 mijl per wacht geene zeldzaamheid. Tusschen de banken ten anker liggende, werd overal bevonden dat de stroom in de richting der vaarwaters, of evenwijdig aan de strekking der banken trekt; de vloed bezuiden *Sambar punt* om de W. en meer westelijk gaandeweg om de N.W. en N.N.W.; de eb in tegengestelde richting. Het getij kentert slechts éénmaal in de 24 uur, terwijl het grootste verval met springtij 6 à 7 voet en met gewone tijden

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

$2^1/_2$ à 3 voet bedraagt. Door deze banken, waartoe nog de *Clemencia*, *Aruba* en *Fox droogten*, die geheel van dezelfde formatie zijn, behooren. is het zaak om *Sambar punt* zeer ruim te nemen en bezuiden de *Fox droogte* om te loopen, want al is de ligging der droge plekken bekend en met juistheid op de kaarten aangegeven, zal het altijd gevaarlijk blijven om zich zonder zeemerken tusschen deze banken te wagen, waar men ongedekt voor heerschende moessonwinden, buiten het zicht van den wal en onder den invloed van krachtige stroomen, zoo gemakkelijk omtrent de juiste plaats van het schip wordt misleid.

Beoosten *Sambar punt*, waar de kust in noordoostelijke richting naar den mond der *Ajer Hitam* rivier loopt, blijft de wal laag en vindt men eenige zoetwater beeken. Langs den wal is het hier meer modderig, hoewel nu en dan nog zandruggen worden aangelood, waarom het zaak is om op 1 mijl afstand van den wal in 4 vaam diepte te blijven. Aan den westkant van *den drooge* voor de *Ajer Hitam* rivier ligt een groote steen boven water, welke door de vischers van *Djelai* rivier de *Batoe Mogong* genoemd wordt. Volgens deze lieden blijft voor beide deze rivieren met laagwater slechts 2 à 3 voet, zoodat ze alleen door prauwen of kleine vaartuigen kunnen binnengevaren worden.

Geografische ligging hooge boom van Gambar punt:

2° 52′ 39″ Zb.
110° 18′ 2″ Ol.

Mangkap. Een dichtbegroeid laag eilandje dat Z.W. t. W. $1^3/_4$ mijl van *Sambar punt* ligt. Ongeveer midden op het eiland verheft zich een kenbare hooge boom, welke met het oog 17 voet boven water juist op $3^1/_2$ mijl afstand in 't zicht komt. De kanten zijn rotsig en aan den noordkant vindt men tot benoorden het eilandje *Penamboen* zandruggen en steenen boven water, waartusschen nu en dan nog 3 en 5 vaam gelood wordt. Van om de Zuid is het geen zaak om *Mangkap* in 't zicht te loopen, doch van uit straat Karimata

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

den wil naar de Java-zee hebbende, kan het van om de West in 't zicht gebracht worden, en is het een goed verkenningspunt om met een' zuidelijken koers vrij te blijven van de zandbanken bezuiden *Sambar punt* en *Mangkap*. Kleine stoomschepen zouden gebruik kunnen maken van het vaarwater beoosten *Koempoel*, om tusschen *Langauw Gelam* door, het vaarwater dat dicht bezuiden *Mangkap* loopt naar de vlakte der *Ajer Hitam* rivier te houden, doch daarvoor zou het wenschelijk zijn dat een baken geplaatst werd op het steenrif dat Z.O. nagenoeg 1 mijl van *Mangkap* ligt. en welk gevaar met hoog water onder is. Voor de kustvaart zijn echter deze vaarwaters, in deze weinig bezochte en nagenoeg onbewoonde oorden van weinig belang. Om de O.Z.O. steken van *Mangkap* zandplaten af, waarop slechts weinig water, en een steen boven water ligt eene kleine halve mijl Z.O. t. O. van *Mangkap*.

Geografische ligging hoogste boom Mangkap:

3° 3′ 55″ Zb.
110° 11′ 52″ Ol.

Penamboen ligt N.O. $^1/_2$ N. $^1/_2$ mijl van *Mangkap* en is een klein smal eilandje, of min of meer begroeid steenrif dat eene strekking N. t. W. en Z. t. O. heeft. Drie groote uit elkander staande boomen worden op ruim 3 mijl afstand als afzonderlijke hompeltjes gezien, zoodat het zich van verre als drie bij elkander liggende rotsen vertoont. De bodem bestaat uit graniet en dood koraal, met een weinig zand en schelpen aan den oostkant. Rondom het eiland liggen steenen en zandplaten, doch tusschen *Penamboen* en *Mangkap*, wordt beoosten de steenen van *Mangkap* nog 4 à 5 vaam, meest zand gelood.

Linge droogte. Een bankje van hard zand waarop met laag water $1^1/_2$ vaam blijft, ligt Z. 33° O. $3^1/_2$ mijl van *Mangkap*, op de uitgestrekte zandrug van minder dan 5 vaam diepte, welke van af $2^1/_2$ mijl bewesten *Mangkap*, eerst in zuidoostelijke en daarna in oostelijke richting over eene lengte van ruim 8 mijl wordt aangelood.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan den noordkant is het steil, doch aan de overige kanten meer vlak zoodat daar het lood nog tijdig waarschuwt. Nagenoeg $^1/_2$ mijl N.N.O. van de *Linge droogte*, werd een zware boomstam gevonden, welke in schuine richting in $6^1/_2$ vaam moddergrond was vastgeraakt, en waarvan het boveneinde met laagwater ongeveer 3 voet boven water zichtbaar blijft.

Geografische ligging:

3° 15″ Zb.
110° 19′ 12″ Ol.

Clemencia bank. Een droogte van hard zand, welke Z. t. W. $^1/_4$ W. 5 mijl van *Mangkap* wordt gevonden. Strekking N.W. en Z.O. 1 mijl. Breedte ongeveer 1000 meter. In de verlengde strekking neemt de diepte van af de Z.O. en de N.W. punt geleidelijk toe, doch tegen de lange Z.W. en N.O. kanten is het zeer steil en wordt van 9 vaam plotseling 3 vaam en minder gelood. Op het droogste gedeelte der bank, waar nagenoeg altijd branding gezien wordt, blijft met laagwater niet meer dan $^1/_4$ vaam.

Geografische ligging droogste plek:

3° 23′ 18″ Zb.
110° 7′ 22″ Ol.

Aruba bank. Een smalle zandrug, welke Z. $^1/_2$ W. $5^3/_4$ mijl van *Mangkap* ligt, en waarop met laag water 2 vaam als minste diepte gelood wordt. Strekking N.W. en Z.O. nagenoeg 1 mijl. Breedte 500 à 800 meter. Ook bij deze bank is het steil tegen de lange kanten, en tusschen *Clemencia* en *Aruba bank* wordt 6 à 8 vaam, zand gelood. Op dit gevaar wordt nagenoeg altijd stroomwieling of woelig water gezien.

Geografische liggmg van het midden:

3° 27′ Zb.
110° 9′ 55″ Ol.

Fox bank, ligt Zuid nagenoeg $^1/_2$ mijl van de Z:O. punt der *Aruba*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bank, en bestaat uit hard zand, waarop 2 vaam als minste diepte wordt gevonden.

Strekking N.W. en Z.O. $^1/_3$ mijl. Breedte 400 à 500 meter. Geen branding maar sterke stroomwieling en reeds met matige koelte woelige zèe met schuimende golfjes. Aan den N.O. kant is het zeer steil, doch wordt in meer dan 10 vaam diepte weder moddergrond gelood. Bewesten deze droogte loodt men groote diepte, welke van 12 à 13 vaam spoedig tot 18 en 20 vaam toeneemt, en werd tot op 2 mijl afstand het terrein onderzocht, zonder aanwijzingen van eenig gevaar meer te vinden. Aan den Z.O. kant echter, op nagenoeg 1 mijl afstand van de Z.O. punt, dwars over de verlengde strekking van het gevaar loopende, werden nog ruggen van 5 vaam zand aangelood, die evenwel breeder en vlakker waren. Door den krachtig aanhoudenden moessonwind en daarmede gepaard gaande hooge zee, kon het onderzoek verder om de Z.O. nu niet plaats hebben.

Geografische ligging van het midden:

3° 31′ Zb.
110° 10′ 44″ Ol.

Op geen dezer banken werden steenen of droogvallende plekken gevonden, doch in de nabijheid even als op de droogten zelf, ziet men veelal groote bruine plekken, waar het water door losgewoeld zand bruin en troebel gemaakt wordt.

Pontianak, Juni 1883.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ERRATA.

In Hydrografische mededeelingen No. 7. Pag. 7 regel	1 v. b. staat:	N. 19° 15′ O.
	moet zijn:	Z. 19° 15′ W.
. . . . .	4 v. b. staat:	2° 21′ 27″.5 Zb.
	moet zijn:	2° 29′ 27″.5 Zb.
. . . . .	5 v. b. staat:	109° 22′ 56″ Ol.
	moet zijn:	108° 14′ 56″ Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 9.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.
Voor de geografische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″, 5 Ol., waardoor al de lengten, die in de zes eerste nummers dezer mededeelingen zijn opgegeven, met 18″ moeten vermeerderd worden.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse M. C. Van Doorn, Commandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*", wordt aangaande de Noordkust van *Belitong* het navolgende medegedeeld:

Algemeene opmerkingen. De Noordkust van *Belitong* is over het algemeen heuvelachtig, en door het *Boeroeng-mandi*-gebergte aan de Noord-oostkust, en eenige vrij hooge bergtoppen, die meer naar binnen liggen, kunnen meestal de schepen zich reeds op grooten afstand verkennen. Nabij de uitspringende hoeken van den wal, die meest allen rotsig zijn, liggen vele koraalriffen, zandplaten en steenen, maar ook verder in zee tot op ruim $2^1/_2$ mijl uit den wal, vindt men hier en daar kleine losliggende koraalriffen, die zeer gevaarlijk zijn voor de scheepvaart. Al deze gevaren zijn zoo steil dat het lood niet tijdig waarschuwt, terwijl branding, stroomrafeling of verkleuring slechts zelden gezien wordt. Passeerende schepen handelen dan ook veilig, wanneer ze een koers volgen buiten deze riffen om, want hoewel de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nu bekende gevaren thans nauwkeurig bepaald en in kaart gebracht zijn en deze kust door Z^r. M^s. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*" achtereenvolgens onder bevel van de Luitenants ter zee 1^e klasse Jh^r. T. E. DE BRAUW en H. A. DE SMIT VAN DEN BROECKE volledig is opgenomen, zal eene aandachtige beschouwing der kaart al spoedig doen zien, dat hier een voor den zeeman verraderlijken toestand van den zeebodem, wordt aangetroffen. Voor de groote scheepvaart zijn de vaarwaters binnen de riffen vooralsnog van minder belang, maar voor de stoomers der *Belitong-tin-maatschappij* is de reis binnen door, korter. In de hier volgende beschrijving der kust worden daarom eenige aanwijzingen voor dit vaarwater gevonden, doch dit neemt niet weg, dat ingeval men geen loods aan boord heeft, hier een goede détailkaart gebruikt moet worden, en zeer voorzichtig varen een vereischte blijft.

De Noordkust is evenals het geheele eiland *Belitong* schaarsch bevolkt, en de kleine visschersdorpen die meestal nabij de mondingen van onbeduidende riviertjes worden gevonden, leveren geene hulpmiddelen voor de scheepvaart op.

De voornaamste bergtoppen, die van om de Noord zichtbaar zijn, en het beste tot verkenning kunnen dienen, zijn:

Heuvel Boeling, de Oostelijkste heuvel bij hoek *Binga*, vertoont zich van om de Noord en van om de West als een regelmatig afgerond bolvormig bergje, en is door dien vorm kenbaar onderscheiden van de overige heuvels, die daar dicht aan zee liggen.

Geografische ligging kenbaar boompje op heuvel *Boeling:*

2° 36′ 21″ Zb.
107° 38′ 45″ Ol.

Tobalo-gebergte. Drie bergjes met afgebrokkelde toppen, die nagenoeg in de lijn N.t.O. dicht bij elkander liggen, en waarvan de Zuidelijkste top 165 meter hoog is. Met helder weder werden ze op 7 mijl afstand gezien.

Geografische ligging Zuidtop:

2° 37′ 52″ Zb.
107° 40′ 4″ Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Tadjem Laki en Tadjem Bini. Twee dicht bij elkander liggende bergtoppen, waarvan de *Tadjem Laki*, die van om de Noord het Oostelijkste gezien wordt, zich als een zeer scherpe piek vertoont. De *Tadjem Bini*, welke 510 meter hoog is, wordt van om de Noord als een stompe, meer afgeronde bergtop gezien, en van om de West worden beide bergtoppen, die weinig in hoogte verschillen, weder scherp kegelvormig.

Geografische ligging:

Tadjem Laki . . . . 2° 47′ 11″ Zb.
107° 52′ 12″, 5 Ol.

Tadjem Bini . . . . . 2° 46′ 32″, 7 Zb.
107° 51′ 21″ Ol.

Sekajoe. Is uit de nabij liggende heuvels en bergjes der Noordkust te verkennen aan een kratervormige top en een kenbare steenroode kale plek in de Oostelijkste en hoogste berghelling.

Geografische ligging:

2° 35′ 52″, 3 Zb.
107° 50′ 5″, 4 Ol.

Boeroeng Mandi. Twee dicht bij elkander en niet ver van zee liggende bergtoppen met vlakke bovenkanten. De Oostelijkste top is 432 meter hoog.

Geografische ligging Oosttop:

2° 45′ 0″, 7 Zb.
108° 13′ 31″ Ol.

Kelappa Kampit. Een kenbare kegelvormige berg. Van om de Noord gezien, is de Westelijke helling minder steil dan de Oostelijke en evenals bij de *Sekajoe* gehakkeld. Hoogte 215 meter.

Geografische ligging top:

2° 42′ 7″ Zb.
108° 4′ 41″ Ol.

De signalen, die voor plaatsbepaling dezer bergtoppen gebruikt zijn, waren boomen die kenbaar gemaakt waren door weghakking; ze zijn nu echter niet meer terug te vinden, daar het opengekapte terrein weder geheel is dichtgegroeid. De hier opgegven ligging stemt echter na-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

genoeg overeen met het hoogste punt van den bergtop, zoodat de bergen volgens deze opgaven nog met voldoende nauwkeurigheid op eene practische zeekaart kunnen geplaatst worden.

Beschrijving der kust, eilanden en gevaren.

Hoek Binga. De Noordwesthoek van *Belitong* en de eerste hooge hoek benoorden de reede van *Tjeroetjoep* of *Tandjoeng-Pandan*, is te verkennen aan de heuvels, die hier dicht aan zee liggen, en waarvan de Oostelijkste de *Boeling* genaamd is. Bewesten den hoek liggen tot op $^1/_2$ mijl uit den wal, koraalriffen en steenen, waarop minder dan 6 voet en nagenoeg W.Z.W. van hoek *Binga* ligt op $^3/_4$ mijl afstand de gevaarlijke *Argo*-droogte, alwaar met laagwater op enkele steenen slechts 2 voet blijft. Buiten de riffen wordt spoedig 12 tot 16 vaam diepte gelood en ook tusschen de riffen is het diep, 9 à 10 vaam meest zand. Van de reede van *Tjeroetjoep* naar de Noordkust van *Belitong*, zal men na het passeeren van de *Bakka*-droogte vrij blijven van het *Argo*-rif, wanneer men slechts zorgt dat de hoek tusschen de heuvel *Boeling* en de witte steenen piramide op *Kalmoa* heuvel niet grooter gemeten wordt dan 87° 30′. Wanneer dan de middelste top van het *Tobalo*-gebergte bezuiden het Oosten gepeild wordt, zal de *Argo*-droogte gepasseerd zijn. In de eerste bocht van het land benoorden hoek *Binga* ligt kampong *Binga*, van waar een weg naar *Tandjoeng-Pandan*, de hoofdplaats van *Belitong* leidt.

Elf eilanden, een groep rotsige eilandjes, die benoorden hoek *Binga* onder den *Belitong* wal liggen. Op het Noordwestelijkste eilandje of *Langkoeas* is voor de verlichting der Gasparstraten in 1882 een lichttoren geplaatst en het licht in 1883 ontstoken. Dit witte licht van de 1e grootte is 61 meter hoog boven hoog waterpeil, en vertoont om de 2 minuten ééne schittering voorafgegaan en gevolgd door eene verduistering als volgt:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vast licht..... .. 60 seconden,
verduistering..... 25 »
schittering..... 10 »
verduistering..... ..... 25 »
vast licht..... 60 »

Met het oog 4.5 meter boven water is dit licht tot op $5^3/_4$ mijl afstand zichtbaar en het schijnt in een sector van 264° tusschen de peilingen uit zee van W. 3° Z. door Z. en O. tot N. 3° O. behalve waar het achter de meer Oostelijke eilanden verduistert. De ijzeren wit geschilderde lichttoren, heeft een lantaarn met koepeldak en staat op het zandstrand aan den Oostkant van het eiland, naast de wit gepleisterde lichtwachterswoning met rood pannen dak.

Geografische ligging lichttoren:

2° 32′ 14″, 5 Zb.
107° 37′ 5″ Ol.

Aan den Noordwestkant van *Langkoeas* is het zeer steil, en wordt op 100 meter afstand van den wal reeds 8 à 10 vaam, en meer naar buiten spoedig 16 tot 18 vaam gelood. Van de Zuidwestpunt steekt echter tot op ruim 400 meter rif af om de Z. Z. W., en in dezelfde richting liggen tusschen *Langkoeas* en het *Argo*-rif nog eenige droogten, waardoor men het eiland niet benoorden het N. O. t. N. mag brengen, wanneer het *Argo*-rif gepasseerd is, en de rotsen boven water *Malang Ketjil* en *Kemboeng* nog niet door elkander geloopen zijn. Eerstgenoemde rots is een kleine gladde blinkend witte steen, slechts even boven water en waar de zee hevig tegen aan slaat, terwijl *Kemboeng* dat grooter is, zich vertoont als een hoop bruine op elkaar gestapelde steenen. Van den Oostkant van *Langkoeas* steekt eveneens ongeveer 400 meter rif af, doch daar buiten wordt spoedig 10 à 12 vaam zand en steentjes gelood, behalve op een kleine plek van 4 vaam, welke nagenoeg $^1/_8$ mijl beoosten het eiland ligt. Tusschen het eiland *Kepajang*, het grootste der *Elf-eilanden*, dat O. Z. O. ongeveer $^1/_2$ mijl van *Langkoeas* ligt. en *Langkoeas* is het vaarwater nagenoeg $^1/_4$ mijl breed met vrij regelmatige diepten van 10 tot 12 vaam, en bezuiden *Langkoeas* vindt men de beste gelegenheid om nabij den lichttoren te ankeren. Van

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

om de Z.W. komende, kan deze ankerplaats worden opgezocht, door bezuiden *Langkoeas* met de koers Oost recht op het hoogste punt van *Kepajang* aan te sturen, waardoor men midden vaarwaters blijft tusschen het afstekende rif van *Langkoeas*, en de rotsen *Malang Ketjil* en *Kemboeng*. Wanneer dan *Kemboeng* in het meer Zuidelijk liggende eilandje *Loetoeng* gezien wordt kan met een Noordelijken koers naar den lichttoren gehouden, en op ongeveer 500 meter van den wal in 9 à 10 vaam zandgrond geankerd worden. Aan het witte zandstrand bezuiden den lichttoren en bewesten een rots, vindt men de beste gelegenheid om met sloepen te landen. Het eilandje *Loetoeng* is een begroeide rots van gehakkelden vorm, welke van om de Noord in het midden laag wordt gezien. Wanneer met de koers Oost op *Kepajang* aangestuurd wordt, zal men het rotsige eilandje dat N.N.W. van *Kepajang* daaraan met steenrif verbonden is, zien als twee heuveltjes en in het midden laag. Daar dit eilandje vrij van den wal wordt gezien, zou het gemakkelijk voor *Kepajang* gehouden kunnen worden, daar dit laatste door het achterliggende land niet zoo spoedig te verkennen is. Voor het vaarwater tusschen *Langkoeas* en *Kepajang* heeft men een goed merk aan: »*Loetoeng aan den Westkant van het eiland Babi*", waarin men vrij van alles tusschen de eilanden kan doorloopen. Benoorden *Kepajang* liggen tot op 1400 meter afstand rotsen en steenen onder water; rondom en tusschen de overige *Elf-eilanden* is het vuil door het koraalrif, steenen en zandplaten.

Alwina-droogte, ligt N.N.O. nagenoeg $^3/_8$ mijl van *Langkoeas* en is het buitenste gevaar van de *Elf-eilanden*. Het is een klein koraalrif van ongeveer 200 meter oppervlakte, waarop met laag water 3 vaam als minste diepte wordt gevonden. Rondom is het steil met diepten van 15 tot 20 vaam, geen branding of verkleuring. O.Z.O. $^1/_4$ O. van de *Alwina-droogte* en N.O. $^1/_2$ O. van *Langkoeas*, ligt nog een steen, waarop 5 vaam, terwijl daar rondom 13 à 16 vaam wordt gelood.

Hoek Pingi, of de rotsige hoek van den *Belitong* wal, die 1 mijl beoosten *Kepajang* wordt gevonden, is uit zee te verkennen aan een groot aantal rotsen en steenen boven water, die nabij dien hoek worden

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

gezien. Een der hoogste van deze rotsen heeft een suikerbrood vorm met een blinkend witte top en ligt N.O. t. O. $^1/_2$ O. $^3/_8$ mijl van den hoek. Behalve het groot aantal steenen en koraalriffen die tot op ruim $^1/_2$ mijl afstand rond den hoek worden gevonden, liggen nog twee losse koraalplekken verder in zee. De westelijkste van de twee, waarop met laagwater 4 $^3/_4$ vaam, ligt N.N.W. $^3/_4$ W. $^3/_4$ mijl, en de Oostelijste, waarop met laag water 5 $^1/_2$ vaam, N.O. $^1/_2$ N. 1 mijl van den hoek. Van om de West komende leidt het merk: »*Noordkant eilandje Moeloet in Zuidkant eilandje Keran* O. 10° Z." tusschen deze koraalplekken door en vrij van de riffen bewesten de meer Oostelijke hoek *Siantoe*, welke hoek in dat merk tot op 500 meter kan genaderd worden. Nagenoeg midden in de bocht tusschen hoek *Pingi* en hoek *Siantoe* ligt aan een klein riviertje kampong *Sidjoek*, de hoofdplaats van het district *Sidjoek*.

Hoek Siantoe. De vooruitspringende landtong met rotsige hoeken beoosten hoek *Pingi* is gemakkelijk te verkennen aan den kegelvormigen heuvel *Siantoe*, welke aan den Westhoek dier landtong dicht aan zee ligt, en het daarbij liggende eilandje *Siantoe*, dat veel lager dan den heuvel is, doch zich eveneens vertoont als een kegelvormigen rots met laag geboomte begroeid. De Oosthoek van den landtong heet hoek *Kelinting*. Bewesten het eiland *Siantoe* liggen bezuiden het merk: »*Noordhoek Moeloet in Zuidhoek Keran*" tot op $^1/_2$ mijl afstand koraalriffen, doch van om de Noord kan de hoek en het eilandje tot op 500 meter worden genaderd op welken afstand nog 5 à 6 vaam wordt gelood. Meer naar buiten neemt de diepte spoedig toe van 12 tot 16 vaam. Benoorden hoek *Kelinting* ligt nagenoeg op $^1/_4$ mijl afstand van den wal een klein koraalrif, waarop met laag water slechts 3 voet, en welk gevaar het Westelijkste is gelegen van de aaneenschakeling droogten, rotsen en eilandjes die beoosten hoek *Kelinting* onder den wal van *Belitong* worden gevonden. N.O. $^3/_4$ N. $^5/_8$ mijl van het eilandje *Siantoe* vindt men nog een losse koraalplek, waarop met laag water 4 $^1/_2$ vaam, terwijl rondom tegen de steile kanten 14 à 16 vaam wordt gelood. Het woord »*Siantoe*" komt van »*Antoe*" dat »*geest*" beteekent; volgens overleveringen houden zich op het eilandje kwade

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

geesten op, zoodat de *sekak* of de visscher van *Belitong*, zich er niet alleen durft te wagen. De eilanden *Babi* en *Boeloe* beoosten hoek *Kelinting* bestaan uit lage begroeide rotsgrond en mogen van om de Noord niet binnen $^1/_4$ mijl genaderd worden, terwijl het tusschen deze eilanden en den *Belitong* wal zeer droog is met steenen en koraal. Beoosten den landtong strekt zich verder op geringen afstand van de kust een lage heuvelrij uit in de richting O. t. Z. naar *Telok Boeding*.

Geografische ligging heuvel *Siantoe*, hoogste punt:

2° 31′ 41″ Zb.
107° 48′ 49″,7 Ol.

Moeloet is een rotsig eilandje dat O. 8° Z. $1^1/_4$ mijl van hoek *Kelinting* en ruim $^1/_4$ mijl van den *Belitong* wal ligt. Het wordt uit zee gezien als een rond heuveltje, waarop zich een paar kenbare schuin staande hooge boomen boven het lage groen verheffen. Het uitgestrekte rif rond dit eiland valt nagenoeg geheel droog, is om de West vast aan het rif van *Boeloe*, en strekt zich om de Oost langs de kust naar het eilandje *Keran*. Aan den Noord- of buitenkant is het steil en wordt op korten afstand spoedig 10 à 12 vaam zand gelood, en tusschen dit rif en den wal van *Belitong* vindt men diepten van 4 tot 6 vaam zandgrond, maar ook hier en daar koraalplekken en steenen, die nagenoeg droog vallen. Nagenoeg recht Noord en op ruim 1 mijl afstand van *Moeloet*, ligt een gevaarlijk koraalrif waarvan de kanten zeer steil zijn, en waarop met laag water slechts 6 voet blijft, terwijl in de nabijheid 16 tot 20 vaam wordt gelood. Tusschen dit gevaar en *Moeloet* en op nagenoeg $^1/_2$ mijl afstand van dit eiland, strekt zich een koraalrif waarop minder dan 10 vaam, van $^1/_2$ mijl lengte, ongeveer evenwijdig aan het beloop der kust. Op enkele steenen van dit rif blijft veel minder water, o. a. wordt in de richting N. N. O. $^1/_2$ O. van *Moeloet* daarop slechts 5 voet gevonden. Het woord »*Moeloet*" of »*Memoeloet*" is afgeleid van »*Vogellijm*", waarmede op dit eiland soms veel boschduiven worden gevangen.

Geografische ligging Oostelijkste kenbare hooge boom:

2° 32′ 31″ Zb.
107° 54′ 52″,8 Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Keran. Een rotsig eilandje dat ruim $^1/_4$ mijl uit den *Belitong* wal even bewesten de *Telok Boeding* ligt. Het is lager dan *Moeloet*, vertoont zich uit zee gezien met een gehakkelden bovenkant met enkele ver uit elkander staande hooge boomen, en levert een goede verkenning op voor het aanloopen der baai van *Boeding* of *Telok Boeding*. Het is omgeven door rif, dat om de West nagenoeg vast is aan het rif van *Moeloet*, en waarvan de Noordkant steil is en dicht langs de Noordkant van *Keran* loopt. Tusschen den Zuidkant van dit rif en den wal van *Belitong* vindt men weder 4 tot 7 vaam diepte meest zandgrond in een geul, welke om de West, gaandeweg minder diep wordt, en waarin vele nagenoeg droog vallende steenen liggen. Men ziet hier veel visschers van *Boeding* en van kampong *Padang*, dat bezuiden *Moeloet* aan de monding der *Soengai-Padang* ligt; deze vinden hier vischrijke waters, waar ze voor de heerschende winden beveiligd zijn. Het rif van *Keran* steekt om de Oost tot op 700 meter af en tusschen dezen Oostkant en de meer Oostelijk liggende riffen voor de *Telok Boeding*, is een vaarwater met 7 vaam diepte, waarvan voor het opzoeken eener ankerplaats in de baai kan gebruik gemaakt worden. Het woord »*Keran*" beteekent » *aarden fornuis*"; volgens de overleving is hier eertijds een groot van aarde gebakken fornuis gevonden, waarvan niemand de oorsprong wist te verhalen.

Geografische ligging hoogste boom op *Keran:*

2° 33′ 12″, 5 Zb.
107° 59′ 9″, 5 Ol.

Telok Boeding. Het voornaamste en grootste riviertje van *Belitong's* Noordkust is de *Soengai-Boeding*, welke eene breede monding heeft die *Telok Boeding* genaamd is. Deze baai wordt van tijd tot tijd opgezocht door de stoomers der Belitong Tinmaatschappij, die gebruik maken van het reeds genoemd vaarwater beoosten *Keran*, waarvoor dit is bebakend, door de zorg der maatschappij. *Boeding*, de hoofdplaats van het district, waar een Administrateur der tin-mijnen verblijf houdt, ligt ruim 1 mijl stroomopwaarts van de monding aan den Westoever van het riviertje. Tusschen de bakens door naar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

binnen sturende vindt men goede reede in $3^3/_4$ vaam moddergrond, wanneer hoek *Boeding* of de Oosthoek der baai O. N. O. wordt gepeild en het eiland *Keran* achter hoek *Keroepit* of de Westhoek der baai verdwijnt. Meer naar binnen nemen de diepten gaandeweg af, terwijl voor den ingang der rivier met laag water slechts 2 à $1^1/_2$ voet blijft. Vóór de baai en O. N. O. $^3/_8$ O. ruim $^5/_8$ mijl van *Keran* ligt nog een klein koraalrif waarop met laag water 3 vaam, dat het buitenste gevaar is van de riffen benoorden hoek *Boeding*.

Kanis, een laag rotsig eilandje, dat beoosten hoek *Boeding* ruim $^3/_4$ mijl uit den wal ligt en een geschikt punt tot verkenning of tot plaatsbepaling voor dit gedeelte van de kust geeft. Aan den Zuidkant loodt men tot dicht bij het eiland nog 7 à 10 vaam doch om de N. W. steekt tot op ruim 1000 meter rif af, waarvan de Noordkant dicht langs de Noordoostpunt van het eilandje valt, en verder om de Oost tot op 700 meter met een punt afsteekt. Tegen de kanten van het rif van *Kanis* is het steil en wordt spoedig 10 vaam meest zand met steentjes gelood, en Z. t. O., nagenoeg $^1/_4$ mijl van *Kanis*, vindt men nog een losliggende koraalplek waarop met laag water slechts 6 voet blijft. Tusschen *Telok Boeding* en *Kanis* buigt de kust zich gaandeweg om de Z. O. en liggen binnen een half mijl afstand van den wal een groot aantal koraalriffen. Daarbuiten ligt N. O. $^1/_2$ O. van hoek *Boeding* en N. W. $1^7/_8$ mijl van *Kanis* nog een groot koraalrif met steile kanten, waarop met laag water slechts 6 voet en waarvan de strekking Oost en West ongeveer 1000 en Noord en Zuid 600 meter bedraagt. Een niet minder gevaarlijk rif ligt verder in zee N. 19° 15′ O. ruim 2 mijl van *Kanis* en is reeds in »Hydrografische mededeelingen" 1883 n°. 7 beschreven. Op dit rif wordt *Kanis* als een klein donker hompeltje tegen het lage voorland, en goed vrij van de Westelijke berghelling der *Boeroeng mandi* gezien.

Geografische ligging hoogste punt *Kanis*:

2° 37′ 21″, 5 Zb.
108° 12′ 13″, 5 Ol.

Hoek Boeroeng-Mandi, de N. O. hoek van *Belitong* of de hooge

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

rotsige hoek beoosten het *Boeroeng-mandi*-gebergte, is uit zee te verkennen aan de *Goenoeng Menang* die van om de Noord als een vlak bergje, veel lager dan het *Boeroeng-mandi*-gebergte, dicht bij den hoek gezien wordt. Langs de geheele kust, welke van hier in Noordwestelijke richting naar *Boeding* loopt, vindt men koraalrif aan den wal vast, en verder in zee losse koraalplekken, waarop zeer weinig water, die hier de kust binnen 1 mijl afstand en in minder dan 14 vaam diepte onveilig maken. Het buitenste van deze gevaren is een klein rif dat met laag water droog valt en $^3/_4$ mijl uit den wal ligt Z. O. $^1/_2$ Z. $^3/_4$ mijl van *Kanis*. Bijna overal wordt hier zand en steentjes gelood, behalve onder den wal, nabij de mondingen der kleine riviertjes, waar meestal modder en zand wordt gevonden.

Boesoeng Serlang. Een groot steenrif, waarvan het N. W. gedeelte met hoog water droog blijft, en gewoonlijk reeds op 1 mijl afstand als een bruingele zandbank gezien wordt. Het heeft eene strekking N. W. en Z. O. ruim $^1/_4$ mijl en is ongeveer 500 meter breed. De droogliggende plek ligt O. N. O. $^1/_2$ O. ruim 1 $^1/_2$ mijl van *Kanis*. Rondom is het steil en wordt spoedig 12 à 16 vaam diepte meest zand en schelpjes gelood. Nagenoeg midden tusschen deze droogte en het eiland *Bakau*, dat Z. O. van de *Boesoeng Serlang* ligt, vindt men nog twee losse koraalplekken, waarop met laag water 6 voet.

Noordkust Belitong (Telok Boeding), Augustus 1883.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

N°. 10.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.
Voor de geografische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″, 5 Ol., waardoor al de lengten, die in de zes eerste nummers dezer mededeelingen zijn opgegeven, met 18″ moeten vermeerderd worden.

Straat Karimata.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse M. C. Van Doorn, Commandant van Zr. Ms. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*," wordt aangaande de *Momparang* of *Montaran* eilanden, het navolgende medegedeeld:

Algemeene opmerkingen. De *Momparang* of *Montaran* eilanden bestaan uit een groep eilandjes, zandbanken en koraalriffen, die zich ongeveer op de breedte van de Noordkust van het eiland *Belitong*, tot op 10 mijl in Oostelijke richting strekt. Al deze eilanden zijn onbewoond, doch ze worden veel bezocht door de visschers van Belitong, (de zoogenaamde »*sekak's*"), die schildpadeijeren zoeken op de droogliggende zandplaten en jacht maken op het zeekalf of de »*doejoeng*", die zich in deze wateren ophoudt. Volgens de visschers voeden zich deze dieren met een grassoort »*Lamoen*" genaamd, waarmede sommige zandplaten als 't ware overdekt zijn. Behalve het eiland *Nangka*, het grootste en hoogste van de groep, zijn al deze eilanden laag, en hoewel steenachtig, dicht begroeid. Dikwerf vindt men op het strand der

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eilanden en op de platen groote brokken graniet verspreid liggen, terwijl gewoonlijk reeds op geringe diepte onder het zand, steen of koraalbodem wordt aangetroffen. Nagenoeg al de droogten die hier in menigte rondom en tusschen de eilanden liggen, bestaan uit koraal en de droogliggende zandplaten zijn meestal door koraal omgeven. Tusschen de eilanden en riffen is het veelal zeer diep, 16 tot 20 vaam, de kanten der gevaren zijn steil en moeilijk aan te looden, terwijl slechts zelden branding of verkleuring gezien wordt. Daar bovendien door de nauwe passages dikwijls een gevoeligen stroom trekt, moeten deze vaarwaters als onveilig en weinig bruikbaar voor de groote scheepvaart beschouwd worden, zoolang ze nog van te weinig belang geacht worden, om door tonnen of merken nader te worden aangeduid.

In de kentering-maanden werden hier zwakke getijstroomen van $^1/_8$ à $^1/_4$ mijl ondervonden; met rijzend water om de N.W. met vallend water om de Z.O., terwijl het getij slechts één maal in de 24 uur merkbaar kenterde. Het gemiddelde verval van water is hier 3 voet, met doode tijden $1^1/_2$ à 2, met springtij 5 à 6 voet. De moesson-winden staan het krachtigst door van December tot Maart uit het N.N.W. tot N. en van Juli tot September uit het Z.O. en Z.Z.O. Alsdan behouden de daarmede gepaard gaande driftstroomen de overhand op de getijstroomen, zoodat wel dagelijks de kracht van den stroom, door den invloed van eb- en vloedstroom, vermeerdert en vermindert, maar geen stil water wordt waargenomen.

Beschrijving der eilanden en gevaren.

Nangka. Het grootste en hoogste eiland van de groep, bizonder kenbaar door twee bergtoppen, die nagenoeg Noord en Zuid van elkander liggen. De Zuidpiek (180 meter hoog), is steiler en hooger dan de Noordpiek, en op grooten afstand zal zoowel van om de West als van om de Oost, *Nangka* gezien worden als twee afzonderlijke hooge eilandjes, wanneer het lage land tusschen de bergtoppen achter de kim drukt. Met helder weder wordt de Zuidpiek nog tot op 8 mijl afstand gezien. Het eiland is dichtbegroeid en ontleent zijn naam aan den »*Nangka*" boom, welke vruchtboom daar in 't wild voorkomt. In de Engelsche zeemansgidsen wordt *Nangka* ook wel *Tokokema* genoemd. Het is voorts omgeven door koraalrif, dat aan den Z. kant smal is, doch zoowel van de Z.O. punt als van den N.kant tot op 1000 meter afsteekt. Een klein laag eilandje bij den N.O. hoek, is met eene droogliggende zandplaat aan het groote eiland

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vast, en het eilandje *Sembilan*, dat op ongeveer 1000 meter van den W. wal ligt, is evenzoo met koraalrif omgeven, zoodat slechts een smal vaarwater tusschen dit en het groote eiland open blijft. Bewesten het eiland *Sembilan* is het tot op $^1/_4$ mijl afstand vuil door koraalplekken en steenen, terwijl Z. 7° W. 2200 meter van *Sembilan* een klein maar steil koraalrif wordt gevonden, waarop met laag water slechts 6 voet blijft. Dit gevaar ligt nagenoeg midden voor het vaarwater tusschen *Nangka* en het daar bezuiden liggende eilandje *Sekoempoel*, waarin overigens 10 tot 15 vaam diepte wordt gevonden.

Geografische ligging Zuidpiek:

2° 30′ 30″ Zb.
108° 32′ 8″ Ol.

Corcyra rif ligt W. t. Z. $^7/_8$ mijl van *Nangka's* Zuidpiek, en is een steil koraalrif, waarvan de ongeveer ronde gedaante 500 à 600 meter middellijn heeft. Minste diepte $1^1/_2$ vaam met laagwater en rondom tot tegen de steile kanten, wordt 16 tot 19 vaam gelood. Geen branding of verkleuring. Op het rif wordt het kleine eilandje bij den N.O.hoek van *Nangka* even vrij van den wal gezien.

Telagapat, Njamoek en Sekoempoel. De drie eilandjes die Z. t. O. $^1/_2$ mijl van *Nangka* dicht bij elkander liggen zijn laag en dichtbegroeid en komen gewoonlijk op 3 mijl afstand in 't zicht. Het Zuidelijkste en grootste van de drie of *Telagapat* is dan te verkennen aan twee rotsige heuveltjes bij de Z.punt. De naam is ontstaan door een samenvoeging der woorden »*Telaga*"(meer) en »*Pahat*"(beitel). De visschers voorzien zich namelijk op dit eiland van drinkwater uit holle, als 't ware uitgebeitelde steenen, waarin regenwater blijft staan. Het middelste eilandje heet *Njamoek* en het noordelijkste *Sekoempoel* (*bijeenverzameld*) waarschijnlijk naar de eigenaardige ligging dicht bij elkander van deze eilanden. Rondom de eilanden vindt men koraalrif dat van *Sekoempoel* om de Noord tot op 500 meter en van *Telagapat* om de Z. t. O. tot op 1600 meter afsteekt. Tusschen de eilanden is het vol rif en steenen, en zijn de smalle passages alleen bruikbaar voor bekende visschers, kleine vaartuigen of sloepen. Bewesten de Zuidpunt van *Telagapat* vindt men op $^1/_2$ mijl afstand van den wal nog een losliggend koraalrif, waarvan enkele steenen met laag water af en aan droog vallen, en waarop meestal branding gezien wordt. Dit gevaar heeft eene strekking N. en Z. ongeveer 500

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

meter en is O. en W. 125 meter breed. Rondom tot tegen dit steile rif aan, staat 11 tot 16 vaam.

Geografische ligging Zuidelijkst heuveltje Telagapat:

2° 54′ 45″ Zb.
108° 33′ 47″ Ol.

Maranai (*Napier island*) is een dichtbegroeid eilandje dat Z.W. $1\frac{1}{4}$ mijl van *Telagapat* ligt. Het is een weinig heuvelachtig en kan reeds op $3\frac{1}{2}$ mijl afstand aan een meer hompelachtigen vorm uit de overige eilanden herkend worden. Nagenoeg $\frac{1}{4}$ mijl beoosten *Maranai* ligt het kleine eilandje *Gosong Baroe*, dat, zooals de naam ook aanduidt, nog niet lang geleden ontstaan is, en gezien wordt als eene droogliggende zandplaat, waarop in het midden enkele boomen. Op de riffen, die van deze eilandjes om de N. W. en om de Z. O. tot op ruim $\frac{1}{4}$ mijl afsteken, ziet men groote steenen boven water, en ook tusschen de eilanden, waar men soms diepten van 18 tot 20 vaam aantreft, is het vol koraalrif en klipsteen.

Sadoeng. (*South island*). Is laag en dichtbegroeid en aldus genoemd naar eene houtsoort »*Kajoe Sadoeng*", die veelvuldig op dit eiland voorkomt. Het ligt Z. $\frac{3}{4}$ W. $\frac{5}{8}$ mijl van *Maranai* en is omgeven door rif, dat om de N.W. en om de Z.O. tot op 800 à 1000 meter afsteekt. Aan den Oostkant van het eilandje is het rif smal, zoodat daar de beste landingsplaats wordt gevonden. Tusschen *Sadoeng* en eene droogliggende zandplaat bij de Z. O. punt van het rif aan *Maranai*, ligt nog een groot koraalrif geheel los, waarvan enkele steenen af en aan droogvallen. Rondom tot tegen dit steile rif aan, wordt 14 tot 18 vaam diepte gelood.

Bakau; een laag en vlak eiland, dat nagenoeg 1 mijl bewesten *Sadoeng* ligt, is aldus genaamd naar eene houtsoort »*Kajoe Bakau*", die aldaar veel langs den boschkant wordt aangetroffen. Van den Oostkant steekt eene droogvallende zandplaat met koraal en steen tot op $\frac{3}{8}$ mijl om de O.Z.O. af, en om de N.W. eene dergelijke droogte tot op $\frac{1}{8}$ mijl. Benoorden het eiland ligt op 600 meter afstand een droogliggend zandplaatje, waaraan koraalrif, geheel los van den wal, terwijl ook dicht bij den Z. W. kant eene losse koraalplek wordt gevonden, waarop met laagwater 6 voet blijft. Tegen de kanten van deze droogten wordt 10 à 12 vaam gelood.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Paperak, is dichtbegroeid met enkele zeer hooge boomen, die zich als kenbare punten boven het lagere groen verheffen. Het ligt Z.Z.O. $^1/_4$ mijl van *Bakau* en de naam *Paperak* is ontstaan, naar aanleiding van eene alhier gestrande prauw met veel zilver-geld aan boord. Rondom het eiland liggen steenen en het droogvallende zandstrand steekt om de Z.O. tot op $^1/_8$ mijl af. Bewesten het eiland ligt op $^1/_4$ mijl afstand een groot koraalrif waarop met laagwater slechts 2 à 3 voet blijft, en waarvan de strekking N. W. en Z. O. $^1/_4$ mijl en de breedte ruim 800 meter bedraagt. Tusschen dit eiland en den *Belitong* wal. vindt men in W. Z. W.lijke richting nog koraalplekken waarop met laagwater $2^1/_4$ vaam blijft.

Pesemoet (*East island*), het Oostelijkste eilandje der *Momparang* groep, is 40 meter hoog en wordt gezien als een droog liggende zandplaat, waarop vrij hoog geboomte. De hoogste boomen, nagenoeg midden op het eiland, worden met helder weder op $3^1/_2$ mijl afstand gezien. De naam *Pesemoet* is van het maleische woord »*semoet*" (*mier*), daar volgens de visschers op het eiland vele groote zwarte mieren zijn, die de schildpadeijeren vernielen. Van den Oostkant steekt weinig rif af, zoodat daar de beste gelegenheid om te landen gevonden wordt. Overigens is overal tot op 500 à 600 meter koraalrif aan het eiland vast, terwijl in Z.O.lijke richting tot op $^3/_8$ mijl afstand, losse koraalplekken liggen, waarop zeer weinig water blijft.

Geografische ligging hoogste boom:

2° 29′ 45″ Zb.
108° 50′ 24″ Ol.

Wittingham rif, een zeer klein en steil koraalrif dat N.O.t.O. $^5/_8$ O. $^1/_2$ mijl van *Pesemoet* ligt, en waarop $2^1/_2$ vaam als minste diepte wordt gevonden. Rondom wordt 18 à 19 vaam steengrond gelood. Geen branding of verkleuring.

Justina rif, een groot rif, koraal en zand, dat O.Z.O. $^3/_8$ mijl van *Pesemoet* ligt, en waarvan eene smalle zandplaat van ongeveer 200 meter lengte met hoog water droog blijft. Van deze drooge plek steekt om de N.W. nog 800 meter koraalrif af. Rondom is het steil en wordt 12 tot 15 vaam gelood. Tusschen de beide hier beschreven riffen en *Pesemoet* is het voorts onveilig door losse koraalplekken.

Catharine of Evans rif, het Oostelijkste bekende gevaar van de *Momparang*-eilanden, ligt Z. 80° O. $1^1/_8$ mijl van *Pesemoet*. Het is

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

een klein steil koraalrif en met laag water wordt op enkele steenen slechts 6 voet gelood. Tegen de kanten van het rif loodt men 8 tot 16 vaam en daar bezuiden spoedig 20 vaam steengrond. Strekking N.N.W. en Z.Z.O. 400 en O. en W. 300 meter. Geen branding of verkleuring.

Toean. (*Small island*) ligt Z.Z.W. $^1/_2$ W. nagenoeg $^1/_2$ mijl van *Pesemoet* en is eene kleine met boomen begroeide zandplaat, waarvan om de N.N.W. 600 meter en om de Z.Z.O. ongeveer 300 meter koraalrif afsteekt. Aan den O. en W.kant van dit eilandje valt de buitenkant van het rif dicht langs het droogvallende zandstrand. Het eiland is aldus genoemd naar een »*toean Hadji*", die volgens de verhalen der *sekak's*, op dit eiland zou vermoord zijn.

Boelian (*Big tree island*) ligt Z.W. nagenoeg $1^1/_2$ mijl van *Pesemoet*, is 50 meter hoog en het hoogste van de Oostgroep der *Momparang* eilanden. Het eilandje is dichtbegroeid en omgeven door rif dat om de Z.O. het verst en wel tot 1000 meter afsteekt. Op den Z. kant van dit rif is onlangs het Nederlandsch-Indische stoomschip »*Baron Mackay*" gestrand. Het woord »*Boelian*" of »*Belian*" beteekent ijzerhout, welke boomsoort op dit eiland wordt gevonden.

Geografische ligging hoogste punt:

2° 34′ 12″ Zb.
108° 45′ 48″ Ol.

Tempoeling. Een klein laag eilandje dat nagenoeg $^1/_4$ mijl bewesten *Boelian* ligt. Het woord »*tempoeling*" beteekent »lans" of »harpoen", en men verhaalt dat hier eertijds het lijk is gevonden van een zeeroover met een dergelijk wapen in de borst. Dit eilandje is evenzoo omgeven van rif van 400 à 500 meter breedte terwijl in N.N.W.lijke richting van het eiland, waar branding gezien wordt, het tot op $^1/_3$ mijl afstand vuil is door koraalrif en steenen. Beoosten deze riffen leidt een smal vaarwater, waarin 14 a 15 vaam diepte, om de Z.Z.O. tusschen *Tempoeling* en *Boelian* door. De Oostkant van dit vaarwater wordt gevormd door de riffen en steenen, die N.N.W. van *Boelian* liggen en zich nog tot benoorden het droogliggende *Gubbins rif* uitstrekken.

Merajah, een laag en vlak eiland, dat Z.W. $^1/_4$ mijl van *Tempoeling* ligt en het grootste eiland van de Oostgroep der *Momparang*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

eilanden is. Het rif rond dit eiland steekt om de Z.O. het verst tot nagenoeg 1000 meter af.

Berisi (*Channer island*). Een dergelijk klein eilandje als *Tempoeling*, dat $^1/_8$ mijl bewesten *Merajah* ligt. Het is geheel los van dit groote eiland en zoowel van de N. als van de Z.punt steekt 400 à 500 meter rif af.

Geografische ligging, het midden:

2° 35′ 2″ Zb.
108° 42′ 45″ Ol.

Gubbins rif. Nagenoeg $^5/_8$ mijl benoorden *Tempoeling* ligt een zandplaatje van ongeveer 200 meter grootte, dat met hoogwater nog 3 voet boven water blijft, en waarvan om de Z. O. tot op ruim $^1/_4$ mijl steenrif afsteekt. Tegen de kanten van dit rif wordt spoedig 16 tot 18 vaam gelood. O.N.O. ruim $^1/_4$ mijl van *Gubbins* rif ligt een dergelijk rif met droogblijvende zandplaten, en benoorden deze riffen blijft het tot op $^3/_4$ mijl afstand onveilig door losliggende koraalplekken.

Warren rif, ligt N.W.t.W. 1 mijl van *Berisi* en is eene zandplaat van 300 à 400 meter oppervlakte, welke met hoogwater nog 5 voet boven water blijft. Tegen de kanten van de plaat liggen steenen onder water, doch rondom wordt spoedig 16 tot 19 vaam gelood. Meestal zand- en steengrond, of zand met fijne koraal. Deze plaat ligt nagenoeg midden in de reeks koraalplekken, die het tusschen de *Gubbins* riffen en *Telagapat* onveilig maken en waarvan de droogliggende banken beoosten *Telagapat* het Zuidelijkste liggen. De laatste vindt men op de Engelsche zeekaarten *High bank* genoemd, en bestaan uit een aantal dicht bij elkander liggende koraalplekken, zandplaten en steenen, waarvan drie zandplaatjes met hoog water droog blijven. De strekking van deze verzameling is N. en Z. $^1/_2$ mijl en O. en W. $^1/_4$ mijl. De Noordelijkste droogliggende plek ligt O. nagenoeg $^3/_4$ mijl van de Z. punt van *Telagapat* en ongeveer $^1/_4$ mijl bewesten deze plek wordt nog een los koraalrif, waarop zeer weinig water, aangetroffen. Tusschen deze riffen wordt tot tegen de steile kanten 10 tot 16 vaam gelood, meest zand met fijne koraal.

Hydrograaf rif ligt Z. 175° O. ruim $1^1/_4$ mijl van *Bakau* en Z. 57° W. ruim 2 mijl van *Nangka's* Zuidpiek. Minste diepte met laag water 2 vaam koraal en steenen. Rondom tot tegen dit steile rif

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aan, staat 15 tot 20 vaam. Strekking N. en Z. ongeveer 600, O. en W. 400 meter. Geen branding of verkleuring. Tusschen dit rif en *Telagapat*, en 1 mijl benoorden *Maranai*, vindt men nog eene kleine koraalplek, waarop $4^1/_2$ vaam, terwijl rondom 16 tot 23 vaam wordt gelood.

Pontianak, Sep'ember 1883.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAFISCHE MEDEDEELINGEN.

1884 No. 1.

De geografische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geografische mijlen.
Voor de geografische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″, 5 Ol., waardoor al de lengten, die in de zes eerste nummers dezer mededeelingen zijn opgegeven, met 18″ moeten vermeerderd worden.

Straat Karimata.

N° 11

Door den Luitenant ter zee 1e klasse M. C. Van Doorn, Commandant van Zr. Ms. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*," wordt aangaande eenige eilanden en gevaren nabij de Zuidoostkust van *Belitong* het navolgende medegedeeld:

Kebatoe of Schoen eiland. Een rotsig eilandje dat 105 meter hoog, en met helder weder op 5½ à 6 mijl afstand als een kegelvormig hompeltje zichtbaar is. Het is hier en daar met licht geboomte begroeid en de kanten zijn steil, behalve bij de W.N.W. punt, waar een zandstrand van ongeveer 20 meter breedte gezien

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

wordt. Van dit strand steekt om de W.N.W. nog ongeveer 300 meter rif af, waarop steenen boven water. Overigens werden aan den Noord-, Oost- en Zuidkant van Kebatoe tot op 1 mijl afstand vrij gelijkmatige diepten van 13 tot 15 vaam moddergrond gevonden, welke diepten dicht onder den wal van het eiland tot 18 vaam toenemen. De lengte is W.N.W. en O.Z.O. 550, en de grootste breedte om de N.N.O. en Z.Z.W. 300 meter.

Volgens de visschers is de eigenlijke naam van dit eiland *Tjina-Pebatoen* of »*Steenen Chinees*", omdat zij in de gedaante van het eiland eenige overeenkomst zien met de gestalte van een zittenden Chinees. De Zuidelijke ligging, buiten de gevaren nabij de Zuidkust van *Belitong*, maakt het een geschikt punt ter verkenning en plaatsbepaling voor het aandoen der Zuidkust van *Belitong*, of voor schepen die in het Noordelijk gedeelte der Java zee opwerken.

Geografische ligging hoogste punt:

3° 47′ 33″ Zb.
108° 3′ 39″ Ol.

Witte rots, ligt Z.W. nagenoeg $^1/_4$ mijl van Kebatoe en is tot op $2^1/_2$ à 3 mijl afstand zichtbaar. Deze rots heeft ongeveer 100 meter oppervlakte, is grijs wit van kleur, en is slechts met enkele kleine en dorre boompjes begroeid. Langs de kanten vindt men een smal steenrif, dat om de N. tot op 300 meter afsteekt. Tusschen Kebatoe en Witte rots vindt men diepten van 14 tot 18 vaam, meest moddergrond.

Geografische ligging, top:

3° 48′ 14″ Zb.
108° 3′ 0″ Ol.

Zephyr rif. Steenrif, waarvan enkele steenen met laag water bijna droog vallen; ligt N. 98° 30′ W. van Kebatoe's top en N. 25° 15′ W. van Witte rots. Strekking O.N.O. en W.Z.W. 225, breedte 100 meter. Rondom is het steil. Tegen den N. en W. kant wordt 14 à 15 en tegen den O. en Z. kant 16 tot 18 vaam gelood. Meestal is branding en met stilte een weinig verkleuring en stroomwieling zichtbaar.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Karang Kawat of Grace riffen. Twee steenriffen die Z. 33° W. $^1/_2$ mijl van elkander in het merk: »*Witte rots even bewesten vrij van Kebatoe*" liggen. Het Zuidelijkste rif, dat met laagwater nagenoeg droog valt, ligt N. 31° O. 1 mijl van Kebatoe, heeft eene strekking N.N.O, en Z.Z.W. 400 meter en is ongeveer 150 meter breed. Van het Noordelijkste rif zijn met laagwater enkele steenen boven water zichtbaar en is de strekking N.W. en Z.O. 500, breedte 350 meter. Rondom en tusschen deze riffen, waarvan de kanten zeer steil zijn, wordt 14 à 15 vaam moddergrond gelood, doch zeer nabij deze gevaren wordt zandgrond en 16 tot 18 vaam diepte gevonden. Met hoogwater zijn ze gewoonlijk door branding of stroomwieling te verkennen. Met zeer helder weder in den Westmoesson, werd even bezuiden het Noordelijkste rif, de *Goenoeng Loedai* van den *Belitong* wal, in het N. 32° 57′ W. op 10 mijl afstand even boven de kim gezien.

Ketapang. Een laag dichtbegroeid eilandje, dat nagenoeg op den buitenkant ligt van de uitgestrekte vlakte, waarop minder dan 10 vaam diepte, die zich langs de Zuidkust van *Belitong* strekt. Met helder weder en het oog 17 voet boven water werden de hoogste boomen op 4 mijl afstand gezien. Aan den Oost- en Zuidkant van Ketapang steekt het droogvallende rif tot op 300 à 400 meter af en tegen de steile kanten der droogvalling wordt 7 à 10 vaam diepte gelood. Van om de Z. of Z.O. komende is het een goed verkenningspunt voor het aandoen der *Telok-Balok*, de voornaamste baai van de Zuidkust van *Belitong*.

Geografische ligging hoogste boom nagenoeg in het midden:

3° 24′ 43″, 5 Zb.
107° 57′ 29″ Ol.

Schaarvogel eilanden. Een groep lage dichtbegroeide eilanden, koraalriffen en zandplaten bij de Z.O. kust van *Belitong*. Van het Noordelijkste en grootste Schaarvogel eiland, *Rotan* genaamd, wordt een hooge kenbare boom, die nagenoeg midden op het eiland staat, met helder weder en het oog 17 voet boven water, op $4^1/_2$ mijl afstand gezien. Behalve de van den wal afstekende riffen, liggen rondom en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tusschen deze eilanden, vele losse koraalplekken en steenen, waarop dikwijls zeer weinig water blijft. en daar niet zelden zeer nabij deze gevaren groote diepte wordt gevonden, kan men hier niet op tijdig waarschuwen van het lood rekenen. Zelfs met eene goede détailkaart blijft hier zeer voorzichtig varen een vereischte, te meer omdat tusschen de eilanden door, soms krachtige stroomen trekken, en men daar slechts weinig beschutting vindt voor doorstaande moessonwinden uit het Z.O. en W. De beste vaarwaters tusschen de eilanden door vindt men *beoosten* en *bewesten* het eiland *Peneroes*, het Zuidelijkste van de drie groote Noordelijkste eilanden, dat Z.Z.O. $^3/_4$ mijl van *Rotan* ligt. Met den naam *Peneroes*, van »*teroes*" (recht door), heeft men volgens de sekah-hoofden, willen te kennen geven, dat men aan weerszijden van dit eiland tusschen de koraalriffen door, met de minste omwegen weder de ruimte kan opzoeken. Nagenoeg middenvaarwaters tusschen Peneroes en het meer om de Z.O. liggende eiland *Pengapiet*, vindt men dan ook diepten van 16 tot 25 vaam, doch nabij de kanten dezer geul die zeer steil zijn, liggen koraalplekken en steenen geheel los van de eilanden, die echter meestal door branding of verkleuring worden gezien. Pengapiet, dat het Zuidelijkste eiland van de Schaarvogel groep is, wordt door een smal droogvallend kanaal in tweeën verdeeld. De naam is afgeleid van »*Apit*"=*pers*=*persing*, dat door het voorvoegsel »*Peng*" de beteekenis verkrijgt van iets in het midden doen staan, zooals dan ook door Pengapiet het eiland Peneroes in het midden wordt geplaatst. Het vaarwater bewesten Pengapiet of tusschen dit eiland en *Poeloe Póka* is minder breed en diep (16 tot 19 vaam), doch voor het bevaren gelden dezelfde opmerkingen die bij het Oostvaarwater zijn gemaakt. De drie dicht bij elkander liggende eilandjes meer om de O. worden *Poeloe Langké*, *Poeloe Loeng* en *Ajer Masin* genoemd en het Zuidelijkste dezer drie of Langké (naar eene witte schelp die daar veel wordt gevonden), is het hoogst zoodat het van om de O., wanneer het tegen de nabij liggende lagere eilanden gezien wordt, gemakkelijk als een hompel te verkennen blijft.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Van de Schaarvogel eilanden strekken zich om de N.N.O. en Z.Z.W. lange zandruggen met steile kanten, waarop minder dan 10 vaam diepte, en die zich nabij de uiteinden gaandeweg naar het beloop der kust van *Belitong* buigen en vlakker worden. Tusschen deze ruggen wordt weder 16 tot 20 vaam meest moddergrond gevonden, zoodat men benoorden of bezuiden langs de Schaarvogel eilanden loopende, zeer ongelijke diepten zal aanlooden. Aan den O. kant der groep blijft het tot nog buiten de *Osterly droogten* onveilig door losliggende verraderlijk kleine koraalriffen, waarvan eenige onlangs werden gevonden en bij de beschrijving der Osterly riffen zullen genoemd worden.

Geografische ligging Rotan, kenbare boom:

3° 15′ 0″ Zb.
108° 22′ 42″ Ol.

Osterly riffen. Bij het onderzoek naar deze gevaren werden vijf droogten gevonden, die geheel los van elkander als een groep eilanden onder water, bij één liggen. *Het Osterly Noordrif* valt met laagwater nagenoeg droog, bestaat uit steenen met koraal en ligt in de navolgende peilingen:

Eiland Rotan, hooge kenbare boom N. 80° 7′ W. $3^3/_4$ mijl.
Boeroeng Mandi gebergte, Oosttop N. 36° 52′ W.
of in: 3° 17′ 43″ Zb.
108° 37′ 48″ Ol.

Strekking N. en Z. 500, O. en W. 300 meter. Rondom is het steil en wordt spoedig 12 tot 18 vaam meest zand gelood. Meestal branding en stroomwieling op de plaats van het gevaar, alwaar het eilandje Langké even binnen den N. kant van het Zuidelijkste Schaarvogel eiland Pengapiet gezien wordt

Nagenoeg Z.t.O. $^3/_4$ mijl van bovengenoemd gevaar ligt een rif waarvan enkele steenen met laagwater droog vallen in:

3° 20′ 45″ Zb.
108° 38′ 25″ Ol.

Strekking N.W. en Z.O. 500, breedte 200 meter. Rondom is het steil en wordt spoedig 12 tot 16 vaam zandgrond gelood, terwijl nagenoeg altijd branding gezien wordt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Het Zuidelijkste rif of *Osterly Zuidrif* blijft met hoogwater af en aan droog en ligt Z. 50° W. $^1/_2$ mijl van het voorgaande rif in:

3° 22′ 0″ Zb.
108° 36′ 55″ Ol.

Het is een smal koraalrif met hier en daar zandplekken en heeft een strekking N.N.W. en Z.Z.O. ongeveer 500 meter. Aan den Z. kant van het gevaar wordt op $^1/_4$ mijl afstand nog 9 à 10 vaam zandgrond gelood, doch overigens zijn de kanten steil en wordt op geringen afstand reeds 14 à 16 vaam gelood.

Dicht langs de W. kanten van Osterly Noord- en Zuidrif strekt zich nagenoeg in de richting N.t.O. en Z.t.W. een geul van $^1/_4$ mijl breedte, met meer dan 20 vaam diepte moddergrond, en daar bewesten werden nog twee kleine koraalplekken gevonden, waarvan de eene, waarop met laagwater 4 tot 7 vaam wordt gelood, W. 8° Z. $^5/_8$ mijl van Osterly Noordrif ligt, en de Westelijkste, die zeer klein is, ligt Z. 76° 45′ O. $2^3/_4$ mijl van de hooge boom op Rotan of in:

3° 17′ 36″ Zb.
108° 33′ 28″ Ol.

Op dit laatste gevaar blijft met laagwater op enkele steenen slechts 1 vaam. Met matige koelte werd geen branding of verkleuring gezien, doch door plaatselijke stroomwieling de plaats ontdekt. Rondom is het steil met diepten van 10 tot 14 vaam, afwisselend zand en modder.

Tusschen de Osterly riffen trekt de vloed om de N.W., de eb om de Z.t.O. tot Z.Z.O. In de maand November werd slechts weinig en in December in het geheel geen vloedstroom waargenomen. In laatstgenoemde maand wordt gedurende den vloed de kracht van den constanten driftstroom om de Z.Z.O. echter aanmerkelijk minder. Het gewone dagelijksche verval is hier $2^1/_2$ à 3 voet en met springtij $4^1/_2$ à 5 voet.

Rif benoorden de Schaarvogel eilanden. Op een der zandruggen, die om de N.N.O. van de Schaarvogel eilanden strekken, ligt een zeer klein rif waarop $3^1/_2$ vaam steengrond als minste diepte met laagwater wordt gevonden, in de navolgende peilingen:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Rotan, kenbare hooge boom Z. 64° 15′ W.
Meleidong, hoogste punt N. 60° 30′ W.
of in: 3° 11′ 15″ Zb.
108° 30′ 28″ Ol.

Rondom deze plek, die door plaatselijke stroomwieling ontdekt werd, wordt 8 tot 10 vaam zandgrond gelood.

Protet rif. Op de vermoedelijke plaats van het Protet rif, zooals door de kaarten wordt aangegeven, werden geene gevaren gevonden, doch ongeveer 1 mijl meer om de Z.W. ligt een gevaarlijk steenrif, waarop met laagwater slechts 1 vaam blijft in de navolgende peilingen:

Rotan, kenbare hooge boom Z. 31° 50′ W.
Meleidong, hoogste punt Z. 86° 0′ W.
of in: 3° 2′ 46″ Zb.
108° 30′ 18″ Ol.

Strekking N. en Z. 500, breedte 150 meter. Rondom is het steil en wordt 13 tot 18 vaam zandgrond gelood, terwijl nagenoeg altijd branding gezien wordt. Ongeveer ½ mijl O.N.O. van dit gevaar werd op vele plaatsen verdachte stroomwieling gezien, doch bij onderzoek werden daar wel plotseling afwisselende diepten van 20 tot 12 vaam gevonden, maar geene gevaarlijke droogten ontdekt.

Tandjoeng Pandan, December 1883.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ERRATA.

In Hydrografische mededeelingen No. 1 Pag. 5 regel 3 v. o. staat: en en
moet zijn: en

In Hydrografische mededeelingen No. 9 Pag. 3 regel 10 v. o. staat: Kelappa
moet zijn: Kelapa

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAPHISCHE MEDEDEELINGEN.

1884. N°. 2.

De geographische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geographische mijlen.
Voor de geographische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″, 5 Öl., waardoor al de lengten, die in de zes eerste nummers van het jaar 1883 dezer mededeelingen zijn opgegeven, met 18″ moeten vermeerderd worden.

Straat Karimata.

N°. 12.

Door den Luitenant ter zee 1e klasse M. C. Van Doorn, Commandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Hydrograaf*," wordt aangaande eenige eilanden en gevaren nabij de Oostkust van *Belitoeng*, het navolgende medegedeeld:

Rif bij de Momparang-eilanden. In het vaarwater tusschen de eilanden *Bakau* en *Maranai* werd nog eene kleine koraalplek ontdekt, waarop met laagwater 3 vaam als minste diepste wordt gelood, in de navolgende peilingen:

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Nangka Zuidpiek ..... N. 28° 15′ O.
Gosong-Baroe ..... N. 69° O.
Sadoeng o/m... ..... N. 133° 30′ O.
Zuidkant Njamoek even vrij van Noorkant Maranai.

Strekking N.W. en Z.O. nagenoeg 80 M. Nabij de steile kanten wordt 18 tot 21 vaam zandgrond gelood en vindt men enkele steenen, waarop 7 à 10 vaam, die door zeer kenbare stroomwieling en draaikolken werden aangeduid, toen nabij het rif een stroom van $2^1/_2$ mijl om de Z.O. werd gelogd.

Blinde klippen benoorden de Schaarvogel-eilanden. Op de zandruggen van minder dan 10 vaam diepte, die zich van de *Schaarvogel* groep om de N.N.O. strekken, liggen, evenals verspreide steenen, een groot aantal zeer kleine van elkander losliggende drooge plekken, soms met koraalvorming, die zeer gevaarlijk zijn voor de scheepvaart. Het water op deze zandruggen is namelijk troebel, zoodat hier zelfs in 2 vaam diepte, boven steenen en koraal, de bodem der zee niet te zien is, en alleen wanneer eenigszins krachtige stroom trekt met matige koelte, wordt de plaats van het gevaar door stroomwieling en meer schuimende golven aangewezen. De twee zuidelijkste van die, welke nu onlangs gevonden en bepaald zijn, liggen nagenoeg Oost en West 1200 M. van elkander; de oostelijkste steenen in de navolgende peilingen:

Noordkant eiland *Langké* in Zuidkant eiland *Pengapiet* (de twee Zuidelijkste *Schaarvogel-eilanden*) N. 142° W.
Rotan, hoogste kenbare boom..... N. 78° W.

Op beide droogten blijft met laagwater 2 vaam, steenen, en rondom wordt tot tegen de steile kanten 8 tot 10 vaam zandgrond gelood.

Meer om de Noord en tusschen deze twee en het onlangs bepaalde *Protet-rif* werden nog zes dergelijke droogten gevonden, waarvan een uit twee steenen bestaat, die O.Z.O. en W.N.W. nagenoeg 100 M. van elkander liggen; de Westelijkste in de navolgende peilingen:

Meleidong, hoogste punt.... ..... N. 66° W.
Rotan, hoogste kenbare boom..... N. 127° 30′ W.
Langké o/m ..... N. 164° 15′ W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Op de Westelijkste steen blijft met laagwater slechts 1 vaam, en ze ligt zeer gevaarlijk juist op den Westkant van den zandrug, die van de Oostelijkste *Schaarvogel* groep afsteekt; aan dien kant wordt zeer nabij het gevaar 12 tot 18 vaam zandgrond gelood.

Voorts werd W. N. W. $^3/_4$ W. nagenoeg $^3/_4$ mijl van het *Protet-rif* nog een klein koraalrif gevonden, waarop met laagwater $1^3/_4$ vaam, in de navolgende peilingen:

Meleidong, hoogste punt..... N. 98° W.
Rotan, hoogste kenbare boom..... N. 157° 30′ W.

Op dit rif wordt de berg *Tiong* van den *Belitoeng-wal* nagenoeg midden tusschen het hoogste punt van *Meleidong* en de kenbare, alleen staande boom op het hoogste heuveltje van het eiland *Selandoek* gezien.

Het aantal steenen onder water, die hier over zulk eene groote uitgestrektheid verspreid en zóó ver uit den wal liggen, dat alleen met zeer helder weder vertrouwbare plaatsbepalingen op bekende punten kunnen genomen worden, maakt, dat het varen hier ontraden moet worden. Bovendien zijn die kleine gevaren dikwijls zoo moeilijk te vinden, dat de zeeman hier niet mag vertrouwen, dat alle bestaande gevaren ontdekt en in kaart gebracht zijn.

Cirencester klip. Een klein steenrif, dat Noord en Zuid nagenoeg 100 M. lang en zeer smal is. Minste diepte met laagwater 2 vaam. Rondom wordt tot tegen de steile kanten 14 tot 17 vaam zand gelood. Geen branding of verkleuring, doch veelal stroomwieling benedenstrooms van het gevaar.

Geographische ligging, het midden:
2° 54′ 21″ Zb.
108° 56′ 13″ Ol.

Nagenoeg Z. Z. W. op $^1/_3$ mijl afstand van dit gevaar werd nog een klein en smal zandbankje van ongeveer 120 M. lengte gevonden, waarop met laagwater 5 vaam als minste diepte wordt gelood. Rondom vindt men diepten van 16 tot 18 vaam zandgrond. Ongeveer 150 M. beoosten deze droogte ten anker liggende, werd van top de hoek tusschen

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de oosttop van het *Boeroeng-Mandi*-gebergte en de zuidpiek van *Nangka* 32° 23′ gemeten, terwijl voor het azimuth der *Boeroeng-Mandi*-top, astronomisch bepaald, N. 76° 17′ W. werd gevonden.

Karang Batoean of Cirencester bank. Koraalrif, waarvan een groote zwarte steen en eene smalle bruingele koraalplek met laagwater droogvallen. De droogvallende plek is ongeveer 40 M. lang. Strekking van het geheele rif N. N. W. en Z. Z. O. 1000 M.; grootste breedte bezuiden de droogvalling 200 M. Rondom is het zeer steil. Aan den Noord- en Westkant wordt 30 tot 35 en aan den Zuid- en Oostkant 22 tot 25 vaam zandgrond gelood. Met hoogwater spring is de steen, welke een paar voet hooger is dan de droogvalling, nagenoeg geheel onder.

Geographische ligging, steen:
3° 16′ 10″ Zb.
108° 58′ 12″ Ol.

Karang Djoeroek of Lavender-rif. Een groot steenrif, waarop reeds met half tij een groot aantal zwarte steenen boven water worden gezien. Strekking N.N.W. en Z.Z.O. 1800 M.; grootste breedte 400 M. Aan den Oost- en Westkant is het zeer steil en wordt op geringen afstand 20 tot 28 vaam gelood, doch benoorden en bezuiden het rif wordt de strekking tot op 1000 M. afstand nog door mindere diepte gevoeld. Op de steenen, die onder blijven, is koraal, waartusschen heldere zandplekken, die eene scherpe verkleuring daarstellen, wanneer met hoogwaterspring de steenen nagenoeg onder zijn. Nabij het rif trekt de ebstroom om de Z.Z.O.; de vloed om de N.N.W.

Geographische ligging, het midden:
3° 25′ Zb.
108° 58′ 38″ Ol.

Gosong Mampango of Discovery-Oostbank, wordt met helder weder en het oog 17 voet boven water op $1\frac{1}{4}$ à $1\frac{1}{2}$ mijl als een zandplaatje gezien. Dit droogliggend gedeelte bestaat echter uit fijne witte en bruingele koraal, is zeer smal, ruim 200 M. lang, en ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

heft zich 6 voet boven hoog waterpeil. Het ligt nagenoeg in het midden van het omringende koraalrif, dat Noord en Zuid 850 M. lang en Oost en West 250 M. breed is. De kanten zijn steil; aan den West- en Zuidkant wordt tot zeer nabij het rif 20 tot 25 vaam zandgrond gelood, doch N.N.W. en Z.Z.O. van het gevaar, vindt men tot op 800 M. afstand mindere diepten van 14 tot 18 vaam. Het bankje is dikwijls reeds op grooten afstand te verkennen door een menigte schaarvogels en meeuwen, die soms als een wolk boven de plaat worden gezien. Een groot aantal vogeleieren werden in de kleine komvormige uithollingen der koraal gevonden, en een menigte jonge vogels lieten zich daar met de hand vangen. Nabij *Discovery-Oostbank* trekt de ebstroom om de Z.Z.O. en de vloed om de N.N.W.

Geographische ligging, het midden:

3° 34′ 44″ Zb.
109° 9′ 57″ Ol.

Discovery-rif. Koraalrif, waarvan met hoog water nog enkele steenen even boven water blijven, en dat met laag water over eene lengte van ongeveer 500 M. droog valt. Strekking Noord en Zuid 1000, Oost en West 400 M. Rondom is het steil met diepten van 16 tot 22 vaam, afwisselend zand en grijze kleigrond. Gewoonlijk is van top de hooge branding op $1^1/_4$ à $1^1/_2$ mijl afstand te zien.

Geographische ligging, het midden:

3° 35′ 55″ Zb.
108° 49′ 33″ Ol.

Ajer Masin of Discovery-Westbank, ligt Z.W.tW. $1^1/_4$ mijl van *Discovery-rif* en is een smal steenrif, waarvan met hoog water enkele steenen af en aan droog blijven. Strekking N. t W. en Z. t O. 1300 M.; grootste breedte 450 M. Met laag water valt een smalle rug van nagenoeg 1000 M. lengte een paar voet droog. Tegen de kanten van het rif is het steil en vindt men koraal. Aan den Noord- en Westkant wordt 15 à 16, tegen den Zuidkant 17, en nabij den Oostkant 18 tot 20 vaam meest zandgrond gelood. Met hoog water is

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het rif nagenoeg altijd aan branding en verkleuring te verkennen. In de nabijheid trekt de ebstroom om de Z. t O.; de vloed om de N. t W.

Geographische ligging, het midden:

3° 39′ 6″ Zb.
108° 44′ 58″ Ol.

Meleidong. Een eiland onder den Oostwal van *Belitoeng*, dat door hare oostelijke ligging zeer geschikt is voor plaatsbepalingen, wanneer men zich in de nabijheid bevindt der gevaren benoorden de Schaarvogel-eilanden. Het vertoont zich van om de Oost sterk gehakkeld of hompelvormig, en het hoogste punt nabij den Noordkant, wordt met helder weder en het oog 17 voet boven water op 5 mijl afstand gezien. De naam *Meleidong* of *Kaledang* is aan dit eiland gegeven naar een vruchtboom, welke eenige overeenkomst heeft met de *Nangka boom*, en daar wordt aangetroffen. Rondom vindt men koraalrif aan het eiland vast, dat om de Noord en om de Z.W. het verst tot op 300 M. afsteekt en daarbuiten nog losse koraalplekken, waarvoor het vaarwater, dat van om de Zuid langs den Westkant van *Meleidong* tot voor den mond der *Lingang*-rivier leidt, door de zorg der Belitoeng-tin maatschappij wordt bebakend.

Geographische ligging, hoogste punt:

3° 3′ 41″, 5 Zb.
108° 17′ 47″ Ol.

Selandoek of Si Pelandoek, het eiland tusschen *Meleidong* en den wal van Belitoeng, is aldus genoemd naar de »*pelandoek*" een soort *dwerghert* of »*kantjil*", dat in de bosschen van het eiland leeft. Het is eenigszins heuvelachtig en van om de Oost gemakkelijk te verkennen aan een zeer kenbaren alleenstaanden boom met hoogen kalen stam, die nagenoeg op de top van het hoogste heuveltje staat. Tusschen *Selandoek* en den vasten wal is geen vaarwater, doch tusschen dit eiland en *Meleidong*, beoosten de eilandjes *Ajam-besar*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en *Ajam-ketjil*, is een vaarwater met 5 à 6 vaam diepte, dat gebruikt wordt door de stoomschepen der Belitoeng-tin-maatschappij, die voor *Lingang* bestemd zijn.

Geographische ligging, hoogste kenbare boom:

3° 3′ 12″ Zb.
108° 15′ 51″, 5 Ol.

Boesoeng Madau of Honig-rif, ligt 0.½ Z. nagenoeg 1½ mijl van *Tandjoeng Boeroeng Mandi* en vertoont zich uit de verte als een zandplaat, die in het midden met laag struikgewas is begroeid. Om de Z. t O. steekt van deze droogte ongeveer 600 M. korarlrif af, doch overigens is de koraalrand 200 à 300 M. breed. Nabij de droogte wordt nagenoeg overal hard zand of zand met koraalgruis aangelood. De visschers beweren, dat deze droogte den naam van *Honig-rif* draagt, omdat de koraal zoo zacht en broos is, dat de hier gestrande prauwen geen schade beliepen.

Bakau Limau of Boekoe Limau is een laag en dichtbegroeid eiland, dat Z.O. ½ Z. nagenoeg 1 mijl van *Boesoeng Madau* ligt. Een kenbare hooge boom, die zich nagenoeg midden in het eiland boven den vlakken bovenkant van het bosch verheft, wordt met helder weder en het oog 17 voet boven water op 3¾ mijl afstand gezien. Van de Z.O. punt steekt ongeveer ¼ mijl koraalrif af, dat met laag water gedeeltelijk droog valt, maar aan den Westkant wordt tot dicht onder den wal 7 tot 15 vaam diepte gelood. Ook aan den Noord- en Oostkant is het vrij steil, doch aldaar liggen meer naar buiten losse koraalplekken, die het vaarwater tusschen *Bakau Limau* en het eiland *Siadoeng* onveilig maken, te meer omdat dikwijls tusschen die eilanden en riffen, krachtige stroomen in de richting der heerschende moessonwind trekken, en de steenen onder water niet altijd door verkleuring of branding te zien zijn.

Geographische ligging, hoogste kenbare boom:

2° 48′ 51″, 5 Zb.
108° 24′ 1″ Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Op dit eiland wordt een soort citroenvrucht of limoen gevonden, die volgens de visschers aanleiding tot de benaming »*Limau*" heeft gegeven.

Siadoeng. Een laag en dichtbegroeid eilandje, dat N.N.O. $^1/_2$ O. ruim $^1/_4$ mijl van *Bakáu Limau* ligt. Aan den Zuidkant is het tot op $^1/_4$ mijl afstand vuil door koraalrif en steenen en ook aan den Oostkant mag het niet binnen $^1/_4$ mijl genaderd worden.

Het vaarwater tusschen *Siadoeng* en *Paperak*, waardoor men van om de Z.O. langs *Poeloe Kanis* naar *Telok-Boeding* kan loopen is ruim en diep (17 tot 20 vaam), terwijl de riffen, die Z.W. van *Paperak* in dit vaarwater worden gevonden, meestal door branding zichtbaar zijn.

ERRATA.

In hydrographische mededeelingen N°. 11.

pag. 1. r. 3 v. b. staat: N. 11°. moet zijn: 1884. N°. 1.
» » 12 » achter *Straat Karimata* bijvoegen N°. 11.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

HYDROGRAPHISCHE MEDEDEELINGEN.

1884. N°. 3.

De geographische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geographische mijlen.
Voor de geographische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″. 5 Ol.

Noordkust Java.

N°. 1.

Door den Luitenant ter Zee 1e klasse H. F. Kouwenberg, Commandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Melvill van Carnbee*", wordt aangaande de Noordkust van *Java* en het vaarwater langs die kust het navolgende medegedeeld:

Hoek van Pamanoekan of Legon, dicht met boomen begroeid, doet zich, zoowel van om de West, als van om de Oost gezien, als een steile hoek voor, en is daardoor goed kenbaar, en van den meer oostelijk gelegen lagen hoek van *Babos* te onderscheiden. De hoek strekt zich in oost- en westelijke richting ongeveer $\frac{1}{2}$ mijl uit.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Aan de N.O. punt van den hoek mondt eene kleine rivier, de *Tjoepoenegara*, uit, waarvan de monding in Z.W.-lijke peiling duidelijk open gezien wordt. Vroeger was dit riviertje het hoofdvaarwater voor prauwen naar *Pamanoekan*, doch in den droogen tijd staat er thans bij laagwater niet meer dan $^1/_2$ voet op de baar. Dicht bij de monding ligt de kampong *Legon* of *Majangan*. Men kan den hoek van *Pamanoekan*, even als de kust daar bewesten, zeer goed dicht op het lood naderen, en vindt overal goeden ankergrond. Bewesten den hoek ligt men in 3 à 4 vaam moddergrond eenigermate beschut voor oostelijke deining.

Geographische ligging midden van den hoek:

6° 11′ 48″ Zb.
107° 46′ 20″ Ol.

Hoek van Babos. Beoosten den hoek van *Pamanoekan* vormt de kust eene kleine bocht, aan den oostkant begrensd door den hoek van *Babos*, een in een lage punt eindigenden hoek, op $^1/_2$ mijl van den hoek van *Pamanoekan* gelegen. Deze hoek schijnt meer en meer aan te slibben, en moet niet dichter dan op $^3/_8$ mijl in eene diepte van 5 à 6 vaam genaderd worden.

Beoosten den hoek mondt de *Babos*-rivier uit, die vroeger bij de noordpunt van den hoek hare uitwatering had, en de hoofdmonding vormt der *Tjoepoenegara*-rivier, die langs *Pamanoekan* stroomt.

Op de baar staat, naar gelang van oost- of westmoesson $1^1/_2$ à 4 voet bij laagwater. De producten der *Pamanoekan*- en *Tjiasam*landen worden allen langs deze rivier afgevoerd. De kustvaartuigen vinden voor de monding veilige ankerplaats in 3 à 4 vaam moddergrond, op de peiling:

Hoek *Babos*	N. 85° W.
Monding *Babos*-rivier	Z. 46° W.
Hoek land beO. de monding	Z. 35° W.
Hoogste boom *Oedjong Gebang*	Z. 61° O.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

doch men zij indachtig, dat binnen 3 vaam de diepte naar de baar der rivier toe snel afneemt. Uit zee is het land van *Babos* gemakkelijk te verkennen aan de meer landwaarts in gelegene boomen, die hooger zijn dan die van den hoek van *Pamanoekan*, en waarvan de binnenste groep een dicht bosch vormt, dat zich, van om de Oost gezien, voordoet als een doodkist, en, als het overige der kust onder de kim duikt, nog tot op $3^1/_2$ mijl te zien is.

Geographische ligging hoogste punt van dit bosch:

6° 13′ 6″ Zb.
107° 49′ 19″ Ol.

Pamanoekan-klip. Een steile klip of koraal-rif, N. 30° O. op ruim $3^1/_2$ mijl van den hoek van *Pamanoekan*. Het rif heeft eene ellipsvormige gedaante, waarvan de lengtestrekking N. W.—Z. O. 300 M. en de breedte 225 M. bedraagt. Op het midden staat $1^1/_2$ à 2 vaam, naar de kanten toenemende tot 10 vaam.

Rondom tegen het rif wordt 12 à 16 vaam grof zand met gebroken schelpen en hier en daar fijne koraal gelood, naar buiten spoedig toenemende tot 17 à 18 vaam blauwen moddergrond met fijn zand. Op $^1/_8$ mijl afstand was somtijds stroomrafeling en van top op het droogste gedeelte nu en dan eene bruinroode verkleuring te zien. Tegen den noordkant ligt op 150 M. van het midden van het rif in 16 vaam eene zwart geschilderde belboei met bal:

Geographische ligging belboei:

6° 1′ 6″ Zb.
107° 52′ 24″ Ol.

Op 825 M., Z. t O. $^3/_4$ O. van de boei ten anker liggende, werden van dek de hooge boomen van *Babos* gepeild Z. 15° 45′ W. en den hoek van *Pamanoekan*, waterende, Z. 30° W. Van top was de *Java*-wal goed te zien.

Het vaarwater tusschen de Pamanoekan-klip en den Java-wal is schoon; de diepte neemt van den wal vrij geleidelijk af tot 18

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vaam dicht bij de klip. Tusschen de 7 en 18 vaam is de diepte echter eenigszins ongelijk, en worden ruggen aangetroffen, die nagenoeg in de richting der kust liggen, en waarop het lood een paar vaam minder aanwijst dan daar buiten.

Daar de *Pamanoekan*-klip in den trek der schepen, die langs de kust varen, en dus vooral bij nacht, zeer gevaarlijk voor de scheepvaart ligt, houden de meeste schepen ruim benoorden de klip langs. Voor opwerkende zeilschepen, die van de veranderingen in de richting van den moesson, door den invloed van land- en zeewind, profiteeren moeten, en in minder diepte onder den wal eene betere ankerplaats en minder hooge zee vinden, is het echter van veel belang van het vaarwater bezuiden de klip gebruik te maken.

Het is evenwel raadzaam hier het lood gaande te houden en in de nabijheid der klip in niet meer dan 15 vaam te komen, in welke diepte men nog $^3/_4$ mijl bezuiden de klip blijft. De belboei is onder gunstige omstandigheden niet verder dan $^1/_8$ à $^1/_4$ mijl hoorbaar.

Beoosten den hoek van *Pamanoekan* ligt in de 8 vaamslijn op $^3/_4$ à $^7/_8$ mijl uit den wal een rug, die zich in O. Z. O. en W.N.W.-lijke richting evenwijdig aan de kust ter lengte van ongeveer $^3/_4$ mijl uitstrekt. De westpunt van dezen rug ligt $1^1/_2$ mijl O. N. O. $^1/_2$ O. van den hoek van *Pamanoekan* op 6° 10′ 30″ Zb. en 107° 53′ Ol. De minst gevondene diepte staat op het westelijke gedeelte en bedraagt $4^1/_2$ à 5 vaam harden zandgrond met gebroken schelpen, verder om de Oost toenemende tot 6 à 7 vaam hard zand en zand met blauwen kleiachtigen modder en gebroken schelpen. De lange kanten van dezen rug zijn steil, vooral aan den westkant, waar met zeer weinig vaart met de sloep loodende, slechts een paar worpen $4^1/_2$ à 5 vaam aanwezen, en onmiddellijk daarbuiten 9 en daarbinnen 8 vaam gelood werd. De diepten van 3 vaam en minder, die volgens de »Gids rondom *Java*" van *Melvill van Carnbee* ongeveer daar ter plaatse door Z. M. stoomschip »*Hekla*" zijn gelood, zijn na een nauwkeurig onderzoek niet gevonden. $^1/_4$ mijl bezuiden dezen rug wordt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

nog een kleinere zandrug, waarop 5 vaam hard zand, aangetroffen, terwijl daar benoorden nog een paar ruggetjes liggen, waar van 9 en 10 vaam plotseling $6^1/_2$ à 7 vaam gelood wordt. Tusschen de ruggen wordt blauwe kleiachtige modder en modder en zand aangetroffen.

Beoosten *Babos*-rivier kan de kust, die zich nagenoeg rechtlijnig in O.Z.O.-lijke richting uitstrekt, gemakkelijk op het lood dicht genaderd worden. Men treft hier overal begaanbaar strand aan met boomen begroeid, waar gemakkelijk kan geland worden. Eenige kleine rivieren, alleen voor kleine vaartuigen bevaarbaar, monden aan dit gedeelte der kust uit.

Sewo-rivier, met 1 à 2 voet op de baar bij laagwater, bevat tot tamelijk ver landwaarts in zout water en heeft oesterbanken in de monding. Bewesten de monding ligt de kampong *Palimbang* waarvan enkele huizen, dicht bij den wal zijnde, uit zee zichtbaar zijn.

Beoosten de monding ligt de kampong *Oedjong Gebang*, kenbaar aan een bosch hooge klapperboomen, waarvan het hoogste punt op ruim 3 mijl te zien is, en zich dan als een kennelijke hompel voordoet. Dicht bij den wal zijnde, bespeurt men ook eenige huizen der kampong.

Geographische ligging hoogste punt klapperbosch:

6° 14′ 59″ Zb.
107° 56′ 9″ Ol.

Kandanghauer-rivier is uit zee te verkennen aan de boomen der strandkampong *Eretan*, waar een kenbare hooge boom, die tot op 3 mijl zichtbaar is, bovenuit steekt. Dicht aan het strand staan eenige verspreide palmboomen met kalen stam en kleine ronde kroon, van om de Oost of West gezien, zeer kenbaar.

De kampong *Eretan*, die aan beide zijden der rivier ligt, is uit zee door de roode daken der huizen goed te zien.

Beoosten *Kandanghauer* is het strand weinig begroeid, doch staat het geboomte meer landwaarts in. Ruim eene mijl beoosten *Kandanghauer*-rivier staat niet ver van het strand, dicht bij de monding

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

der rivier *Tempalong*, een kleine zoetwaterrivier, eene zeer kenbare groep van 3 of 4 tjimara-boomen, waarvan de westelijkste tot op 3 mijl te zien is.

Geographische ligging westelijkste en hoogste boom:

6° 20′ 20″ Zb.
108° 9′ 18″ Ol.

Moeara-Tjimara is de monding van een gegraven kanaal naar *Losarang*, dat tot afvoer van de producten van dat land dient en alleen voor prauwen en kleine vaartuigen bevaarbaar is. Voor schepen, die *Losarang* aandoen, is de groep boomen bij *Tempalong* een goed merk, terwijl aan het buiteneinde van het kanaal een vlaggestok is geplaatst. Groote schepen moeten ongeveer $^1/_2$ mijl uit den wal ankeren in 5 vaam moddergrond op de peiling:

Hoogste boom bij *Tempalong*..... Z. 6° W.
Boschje Sentigi..... N. 69° O.
Vlaggestok..... Z. 41° O.

Kleine schepen kunnen dichter bij den wal ankeren, doch binnen de 3 vaam neemt de diepte snel af.

Het kanaal vormt aan de monding een breeden inham, waar een baken met driehoek geplaatst is tot merk voor vaartuigen, die naar binnen varen.

Hoek van Sentigi of Tjantigi. Bij *Moeara-Tjimara* houdt het strand op, terwijl de kust, die zich hier om de Noord buigt, $^1/_2$ mijl daar benoorden den hoek van *Sentigi* of *Tjantigi* vormt. Aan de noordzijde steekt van dezen hoek eene met lage boomen begroeide punt af, zoodat men uit zee twee hoeken onderscheidt met eene flauwe bocht tusschen beiden. De hoek is kenbaar aan een boven de andere boomen uitstekend boschje, dicht aan de monding der bij den hoek uitloopende *Sentigi*-rivier gelegen. Dit riviertje, dat hoogerop *Rambatan* heet, is eene thans afgédamde tak der *Tjimanoek*, en wordt alleen door kleine visschersprauwen bevaren. De hoek slibt sterk aan, vooral de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bovengenoemde om de Noord uitstekende punt, en is rondom door een modder- en zandbank omgeven, die aan de noordzijde ongeveer $^1/_4$ mijl uitsteekt en in 4 à 5 vaam steil afdiept. Op het lood de kust naderende, moet men des nachts niet dichter komen dan in 7 à 8 vaam. Over dag is de bank goed aan het bruin verkleurde water kenbaar, terwijl daarop door de visscherlieden dikwijls vele sero's geplaatst worden, die gewoonlijk tot in eene diepte van 4 vaam van den wal afsteken. Goed vrij buiten de sero's houdende, blijft men in diep water. In den westmoesson worden deze sero's niet aangetroffen.

ERRATA.

In hydrographische mededeelingen N°. 12,

pag. 1, r. 2 v. o. staat: diepste, moet zijn: diepte.
» 7, r. 10 v. b. : korarl-rif, » » ; koraal-rif.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

HYDROGRAPHISCHE MEDEDEELINGEN.

1884. N°. 4.

De geographische lengte wordt gerekend van Greenwich.
De peilingen zijn rechtwijzend.
De mijlen zijn Duitsche geographische mijlen.
Voor de geographische lengte van Batavia is volgens de laatste bepalingen aangenomen 106° 48′ 25″, 5 Ol.

Noordkust Java.

N°. 2.

Door den Luitenant ter Zee 1e klasse H. F. Kouwenberg, Commandant van Z. M. opnemingsvaartuig »*Melvill van Carnbee*", wordt aangaande de Noordkust van *Java* en het vaarwater langs die kust het navolgende medegedeeld:

Westreede van Indramajoe. Beoosten den hoek van *Sentigi* vormt de kust eene baai, $^1/_2$ mijl diep landwaarts in. Bij den Oosthoek dezer baai mondt de *Tjimanoek* uit, eene voor kleine vaartuigen bevaarbare rivier, die langs *Indramajoe* stroomt. Men noemt de ankerplaats voor deze rivier, waar de schepen in den Oost-moesson ankeren, de *Westreede van Indramajoe*. In den West-moesson is deze reede onveilig en de communicatie met *Indramajoe* langs de *Tjimanoek* moeilijk, en ankeren de schepen, die deze plaats aandoen, op de zoogenaamde *Oostreede* beoosten den Hoek van *Indramajoe*. De eigenlijke monding der rivier is thans geheel onbevaarbaar, zoodat de prauwen gebruik maken van een zijtakje, de zoogenaamde *Pandjar-Djala*, dat bezuiden de monding in Westelijke richting naar zee loopt. Deze smalle kreek, waarin eene sloep alleen van de pagaaiers gebruik kan maken, schuurt door de modderbanken een geultje, dat gewoonlijk door de prauw- en visscherlieden met stokjes is afgebakend, en waarin met laagwater niet meer dan $^1/_2$ à 1 voet

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

blijft. Aan den linkeroever der rivier vindt men, stroomopgaande, spoedig een goed jaagpad.

Indramajoe, dat ongeveer $2^1/_2$ mijl stroomopwaarts ligt, is de hoofdplaats van de Assistent-Residentie van dien naam. De voornaamste producten, die van hier verscheept worden, zijn rijst en koffie. Ververschingen zijn er zeer goed, doch steenkolen en goed drinkwater niet te krijgen.

De Westreede van *Indramajoe* is uit zee door de eentoonige lage boomen der kust moeilijk te verkennen. Den wal naderende is de Oostelijkst zichtbare hoek de hoek van *Indramajoe* en de Westelijkste die van *Sentigi*. De laatste is het gemakkelijkst te verkennen aan het op $2^1/_2$ à 3 mijl zichtbare boschje, dat echter dicht bij de ankerplaats achter de boomen van de uitstekende Noordpunt van den hoek van *Sentigi* wegloopt.

Dit boschje Z. t. W. $^1/_2$ W. en den hoek van *Indramajoe* Z. O. t. O. $^1/_2$ O. peilende, stuurt men met den koers Zuid op de ankerplaats vóór den ingang der baai aan. De diepte neemt dan van 14 vaam vrij spoedig af en men ankert in 5 vaam moddergrond op de peiling:

Hoek van *Indramajoe*.....N. 78° O.
Oosthoek baai.....Z. 45° 30′ O.
Lage Noordpunt hoek van *Sentigi* Z. 47° 30′ W.

Weinig diepgaande schepen kunnen in den ingang der baai, waar 3 à $3^1/_2$ vaam water staat, ankeren, doch men zij indachtig, dat van den Oosthoek der baai bij de monding der *Tjimanoek*, even als van den hoek van *Sentigi*, een steile modder- en zandbank afsteekt. Beide hoeken slibben sterk aan, kennelijk te zien aan de lage boompjes, die tot in het water staan, zoodat de opgegeven peilingen op de hoeken der baai niet van blijvenden aard zijn.

Op de ankerplaats ligt men $^1/_2$ mijl van de monding der *Pandjar Djala* af, die echter door den Oosthoek der baai aan het oog onttrokken is.

Hoek van Indramajoe. Van af de *Tjimanoek* loopt de kust, die hier overal dicht met boomen begroeid is, N. O. t O. $^1/_2$ O. één mijl tot den hoek van *Indramajoe*, een met laag geboomte begroeiden hoek, die zich op $1^1/_2$ mijl afstand reeds als waterend land begint voor te doen. Van dezen hoek steekt tot op een afstand van onge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

veer $^1/_2$ mijl, voornamelijk om de N. O., eene bank af met plekken van 3 vaam hard zand met zwarte spikkels, en modder en zand. Diepgaande schepen moeten daarom den hoek niet te dicht naderen, en in niet minder dan 10 à 15 vaam komen, daar de bank zeer steil is, zoodat op $^5/_8$ à $^3/_4$ mijl van den hoek reeds 15 à 17 vaam zachte blauwe modder gelood wordt.

Weinig diepgaande schepen kunnen op het lood in 3 à 4 vaam zand, en modder en zand, op $^1/_4$ mijl afstand den hoek ronden. De stroom zet dikwijls met eenige kracht langs den hoek heen, en volgt eenigermate de richting der kust. In de maand November werd nu en dan eene stroom van $1^1/_2$ à 2 mijl om de Oost waargenomen.

Geographische ligging, N. lijkste punt hoek van *Indramajoe*:
6° 14′ 3″ Zb.
108° 17′ 48″,5 Ol.

Van den hoek van *Indramajoe* loopt de kust Z. O. t Z. Men treft hier weder weinig begroeid strand aan, en bespeurt verder landwaarts in de hooge klapperboomen der langs de *Tjimanoek* gelegene dessa's.

Oostreede van Indramajoe. Op $1^1/_4$ mijl van den hoek van *Indramajoe* mondt een van *Indramajoe* naar zee gegraven kanaal uit. De ankerplaats vóór dit kanaal, of de zoogenaamde *Oostreede van Indramajoe*, biedt in den West-moesson eene veiliger ligplaats aan dan de Westreede, hoewel men tegen hooge zee uit het N. W. ook weinig beschut ligt. De reede is gemakkelijk te verkennen aan een bij de monding van het kanaal aan het strand geplaatsten, wit geschilderden vlaggestok, die bij helder weder ver uit zee te zien is. Een kenbaar boschje Tjimara-boomen met eene opening in het midden, is eveneens een goed merk om op de reede aan te sturen, en dikwijls beter zichtbaar dan de vlaggestok.

De diepte neemt naar den wal geleidelijk af, en men ankert in 3 à 5 vaam moddergrond, ongeveer met Boschje en vlaggestok in één in het Z. 57° W. Het kanaal, dat den naam draagt van *Pradja Goemiwang*, is $4^1/_4$ kilometer lang; het is, behalve voor communicatie, voornamelijk gegraven met het doel de lagere gelegene rijstlanden van water te voorzien en ook om met bandjirs het overtollige water te loozen. De *Tjimanoek* verdeelt zich n. l. boven *Indramajoe* in twee takken, waarvan de Westelijke, de *Rambatan*, door de *Tjantigi*-monding

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in zee loopt. Daar deze tak belangrijk veel water afzoog, heeft men getracht door het maken van een kanaal dichter bij de monding, van de *Tjimanoek* naar zee, meer water op deze rivier te brengen. Sedert echter de *Tjantigi* tak is afgedamd door een dam, die alleen bij hooge waterstanden als overlaat werkt, doet het kanaal als zoodanig weinig dienst meer. Als de rivier in den droogen tijd weinig water afvoert, is het kanaal meestal door eene sluisdeur van de rivier afgesloten, waardoor het, vooral aan de monding, verzandt, en sloepen alleen met hoogwater naar binnen kunnen.

In den regentijd is de sluis dikwijls geopend, en wordt er een vrij goed vaarwater voor kleine vaartuigen door het strand naar buiten geschuurd. In het kanaal zelf staat dan bij laagwater ongeveer 5 voet.

Geographische ligging vlaggestok aan het strand:
6° 18′ 35″ Zb.
108° 21′ 0″,5 Ol.

De vlaggestok vóór het residentiehuis, liggende op 6° 19′ 27″,9 Zb. en 108° 18′ 53,″ 3 Ol. is tijdelijk afgebroken en verplaatst wegens reparatiën aan het residentiehuis.

Hoek Tanah. Van af de Oostreede loopt de kust eerst Z. O. t. Z. 2 mijl, en daarna Z. O. t. O. 2 mijl tot hoek *Tanah*, een met zeer laag geboomte begroeiden hoek, die schijnt aan te slibben. Langs dit gedeelte der kust liggen verscheidene strand-dessa's, kenbaar aan de dicht bij elkander staande boomen met enkele daar tusschen zichtbare huizen. $1^3/_4$ mijl bewesten den hoek ligt aan de kust de dessa *Dadap*, waarvoor nu en dan schepen ankeren om rijst te laden. Een hooge witte schoorsteen eener suikerfabriek, die boven de boomen uitsteekt en ver uit zee zichbaar is, is een goed merk voor het aandoen van *Dadap*.

Den schoorsteen in het Z. Z. W. brengende, stuurt men recht op de ankerplaats vóór de zoogenaamde *Goedang Dadap*, één aan het strand staand rijstmagazijn met donker-rood pannendak, aan. De diepten naar den wal nemen vrij geleidelijk af en men ankert in 3 à 5 vaam.

Geographische ligging schoorsteen:
6° 27′ 59″,5 Zb.
108° 27′ 2″,0 Ol.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

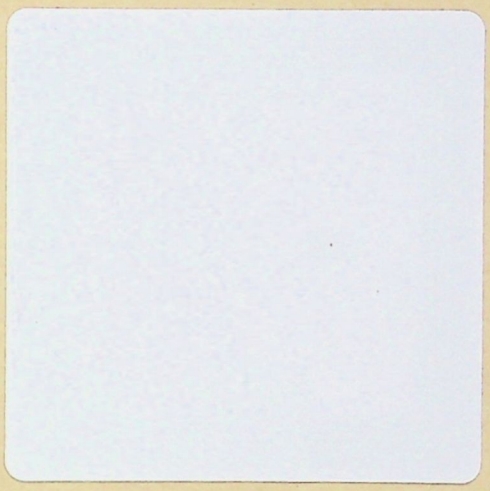

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA